

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros**

Alano Žardecko

V kurso baudžiamosios justicijos

studijų šakos studento

Magistro darbas

Lygtinio paleidimo taikymo problemos praktikoje

Practical Application Problems of Conditional Release

Vadovas: prof. dr. Jonas Prapiestis

Recenzentė: doc. dr. Andželika Vosyliūtė

Vilnius

2022

Ižanga

Darbo aktualumas

Lygtinį paleidimą iš įkalinimo įstaigų bei jo taikymo reikalavimus įtvirtina Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (toliau – ir BVK). Šiame darbe bus nagrinėjama lygtinio paleidimo instituto sąvoka, raida bei reikšmė. Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra vientisos lygtinio paleidimo sąvokos, todėl iškyla būtinybė atskleisti lygtinio paleidimo instituto sąvoką. Darbe pateikiama lygtinai paleistų nuteistųjų statistika, kuri yra gana svyruojanti, todėl iškyla būtinybė apžvelgti lygtinai paleistų nuteistųjų statistikos dinamiškumą skatinančias priežastis. Taip pat darbe bus analizuojamos lygtinio paleidimo įstatyme numatytų sąlygų, t. y. materialiujų bei formaliųjų, esmė, raida nuo pat BVK įsigaliojimo bei taikymo problemos teismų praktikoje, atsižvelgiant į galiojusią aktualią galiojančią BVK redakciją. Pažymėtina, jog užsienio šalių praktika, taikant lygtinį paleidimą, yra apžvelgiama minimaliai, kadangi autoriaus nuomone, užsienio valstybių gerosios praktikos detalus tyrimas yra vertas atskiros magistro darbo temos.

Darbo originalumas

Pažymėtina, jog daugybė mokslininkų (G. Sakalauskas, A. Vosyliūtė, S. Mesonienė ir kt.) yra nagrinėję lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų instituto ypatumus, taip pat parengti magistriniai darbai, susiję su lygtinio paleidimo instituto nagrinėjimu. Visgi šis darbas skiriasi nuo kitų panašia temą rengtų darbų skiriasi tuo, jog yra apžvelgiama lygtinio paleidimo instituto raida nuo pat BVK įsigaliojimo, taip pat analizuojamas lygtinio paleidimo instituto formaliųjų bei materialiujų sąlygų taikymas bei problematika teismų praktikoje nuo pat BVK 157 straipsnio įsigaliojimo, atsižvelgiant į buvusias galiojančias įstatymo nuostatas.

Darbo tikslas, uždaviniai

Esminis darbo tikslas yra aptarti lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų tiek praktinius, tiek teorinius ypatumus Lietuvoje. Darbo uždaviniai: 1) atskleisti lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų sąvoką; 2) aptarti lygtinio paleidimo raidą bei reikšmę; 3) atskleisti lygtinio paleidimo taikymo problematiką praktikoje; 4) išanalizuoti bei nurodyti lygtinio

paleidimo netaikymo problematiką; 5) įvertinti bausmės vykdymo ypatumus, nuteistiesiems pritaikius lygtinio paleidimo institutą.

Darbo objektas

Darbo objektas – lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų instituto taikymo problematika praktikoje.

Tyrimo metodai

Naudojami metodai – lingvistinis, sisteminis, istorinis, lyginamasis, statistinis. Lingvistinio ir sisteminio metodų pagalba buvo analizuojami įstatymai, teisės aktai, teismų praktika ir specialioji literatūra. Istoriniu metodu buvo apžvelgiamos šiuo metu nebegaliojančios teisės normos. Lyginamojo metodo dėka buvo lyginamos Lietuvos bei kitų užsienio valstybių formalieji lygtinio paleidimo pagrindai. Statistinis metodas buvo taikytas siekiant apžvelgti lygtinai paleistų nuteistųjų skaičių, jų dinamiką.

Svarbiausi šaltiniai

Darbo tikslas ir uždaviniai yra pasiekiami panaudojant galiojančius teisės aktus – Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksą, Lietuvos Respublikos probacijos įstatymą ir Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. Lygiagrečiai buvo analizuojama Lietuvos teismų praktika bei remiamasi specialiąja literatūra – G. Sakalausko, A. Vosyliūtės ir kt. moksliniais straipsniais.

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Magistro darbe analizuojama lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų instituto sąvoką, raida ir reikšmė. Taip pat nagrinėjami BVK 157 straipsnyje įtvirtinti lygtinio paleidimo instituto materialieji ir formalieji pagrindai. Atskleidžiamas lygtinio paleidimo materialiujų bei formaliųjų sąlygų taikymas bei išskylanti problematika teismų praktikoje, nagrinėjami lygtinio paleidimo netaikymo / taikymo ypatumai bei probacijos modelis Lietuvoje.

Pagrindiniai žodžiai: Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, lygtinis paleidimas, materialiosios sąlygos, formaliosios sąlygos, Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas.

The Master's thesis analyzes the concept, development and significance of the Institute of Parole from Correctional Institutions. The material and formal foundations of the parole institute established in Article 157 of the Penal Code of the Republic of Lithuania are also examined. The application of the material and formal conditions of conditional release and the emerging problems in court practice are revealed, the peculiarities of the non-application/application of conditional release and the probation model in Lithuania are examined.

Key words: Penal Code of the Republic of Lithuania, parole, material conditions, formal conditions, Probation Law of the Republic of Lithuania.

Turinys

1. Lygtinio paleidimo institutas Lietuvos baudžiamojoje justicijoje: samprata, raida, reikšmė	2
1.1. Lygtinio paleidimo instituto sąvoka	2
1.2. Lygtinio paleidimo instituto raida	3
1.3. Lygtinio paleidimo instituto reikšmė	7
2. Lygtinio paleidimo taikymo instituto taikymo reikalavimai bei problematika praktikoje.....	12
2.1. Lygtinio paleidimo formaliosios sąlygos	12
2.2. Lygtinio paleidimo materialiosios sąlygos	17
2.3. Lygtinio paleidimo instituto netaikymas	27
3. Bausmės vykdymo ypatumai pritaikius lygtinio paleidimo institutą.....	33
Išvados ir pasiūlymai	37
Šaltinių sąrašas.....	38
Santrauka.....	46

1. Lygtinio paleidimo institutas Lietuvos baudžiamojoje justicijoje: samprata, raida, reikšmė

1.1. Lygtinio paleidimo instituto sąvoka

Šiuolaikinėje teisinėje literatūroje neišvysime bendrosios lygtinio paleidimo sąvokos. Lietuvos Respublikos bausmės vykdymo kodekso septintojo skirsnio pavadinimas yra „Lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų“, tačiau šiame skirsnyje nerasime tiesiogiai apibrėžtos lygtinio paleidimo sąvokos, kadangi minėtasis skirsnis reglamentuoja lygtinio paleidimo taikymo taisykles. (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003).

Šiuolaikinėje visuomenėje lygtinio paleidimo institutas suprantamas skirtingai – asmenims, atliekantiems bausmę tai yra tikėjimasis būti paleistiems anksčiau negu teismas yra paskyręs bausmę, tuo tarpu likusiai visuomenės daliai – tai tėra prieštarinčiai vertinamas institutas. Pati sąvoka „lygtinai“ lingvistiniu požiūriu – daryti su sąlyga, tuo tarpu paleidimas – suteikti asmeniui laisvę. Lygtinio paleidimo institutas yra vienas sėkmingiausių būdų padėti nuteistiesiems, kurie iš dalies atliko bausmę, skatinančių resocializuotis bei pakartotinai nenusikalsti. (Lygtinis paleidimas – kelias teigiamų pokyčių..., 2021). Aiškinant lygtinio paleidimo instituto sąvoką teisiniu lyginamuoju metodu, jis reiškia lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos. Tarptautiniu požiūriu, lygtinis paleidimas yra apibrėžiamas kaip tam tikras ankstyvas paleidimas iš įkalinimo įstaigos pagal individualizuotas sąlygas. (Mesonienė, 2006, p. 74)

Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo (toliau – ir Probacijos įstatymas) 2 straipsnio 5 dalyje yra reglamentuojama probacijos sąvoka – sąlyginė alternatyva paskirtai arešto ar laisvės atėmimo bausmei (bausmės ar jos dalies vykdymo atidėjimas ir lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų), kurios metu vykdoma probuojamojo priežiūra (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas, 2012). Atsižvelgiant į minėtą įstatymo straipsnio dalį, galime teigti, jog lygtinio paleidimo institutas yra viena iš probacijos formų.

G. Sakalauskas teigia, jog lygtinio paleidimo institutas negali būti suprantamas kaip tam tikri palengvinimai arba bausmės sušvelninimas – šis institutas yra žymiai platesnio pobūdžio (Sakalauskas et al. 2020 p. 381). Lietuvos teismų praktikoje galime atvejų, kuomet lygtinis paleidimas tiesiogiai yra prilyginamas bausmės švelninimui (Kauno apygardos teismo 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje), o tai suponuoja klaidingą suvokimą apie lygtinio paleidimo instituto taikymą ir net prilyginimą išimčiai.

Pasak S. Misonienės, lygtinis paleidimas yra viena iš nuteistojo paleidimo iš įkalinimo įstaigos rūšių, nesuėjus bausmės terminui, kuria nustatomos tam tikros sąlygos ir siekiama tolimesnės asmens taisymosi – resocializacijos (Mesonienė, 2006, p. 74). Kiti autoriai, tokie kaip A. Vosyliūtė, lygtinio paleidimo institutą apibrėžia kaip vieną iš pataisos priemonių formų (Vosyliūtė, 2010, p. 96).

Atkreiptinas dėmesys, jog I. Michailovič ir L. Jarutienė atliko teisėjų apklausą ir nurodė, jog antai apklausti teisėjai nurodė, jog jie lygtinio paleidimo institutą supranta kaip tam tikrą šansą nuteistiems asmenims sugrįžti į visuomenę – „*vis tiek turėtų būti kaip šansas tam nuteistajam, kad jisai pasitaisys ten, stimulus, kad galėtų išeiti anksčiau laiko*“ (Michailovič, Jarutienė, 2016, p. 150).

Taigi, galime teigti, jog įstatymų leidėjo numatytasis lygtinio paleidimo institutas yra ne kas kita, o nuteistųjų viltis bei valstybės suteikta galimybė anksčiau laiko sugrįžti į visuomenę, šansas atsisakyti prieš tai buvusių elgesio ydų, tačiau su tam tikromis sąlygomis ir taisyklėmis, kurios padeda asmeniui resocializuotis bei pakartotinai nenusikalsti.

1.2. Lygtinio paleidimo instituto raida

Lygtinio paleidimo instituto užuomazgos pradėjo vystytis Anglijoje, 1778 m., kai Dž. Hovardas iniciatyva buvo pradėta vykdyti bausmių sistemos reforma (Liutikas, 2003, p. 89). XIX a. buvo paplitusi nutrėmimo bausmė kaip tam tikra alternatyvą mirties bausmei, kuri reiškė nuteistojo pašalinimą, prieš jo valią, iš jo gyvenamosios vietos į kitą vietą. XIX a. Airijoje buvo įdiegta pažangi bausmių vykdymo sistema, pagal kurią nuteistojo elgesys tiesiogiai darė įtaką įkalinimo režimui, o valdžia savo ruožtu, nuteistąjį kalėti, galėjo atleisti nuo paskirtos likusios bausmės dalies – tai buvo minėtosios lygtinio paleidimo instituto užuomazgos. Anglijoje, XIX a. pabaigoje, institutui vystantis link pažangesnio taikymo modelio, siekiant nuteistąjį anksčiau laiko paleisti iš įkalinimo įstaigos, buvo pradėta žvelgti į jo asmenybės bruožus, anksčiau padarytus nusikaltimus bei galimo recidyvo galimybę. Taip pat pastebėtina, jog taikant šį pažangesnį lygtinio paleidimo modelį, susiformavo žodžio – „pažadas“ sinonimas – „*parolis*“. (Liutikas, 2003, p. 89). Atkreiptinas dėmesys, jog asmenys, atliekantys bausmę įkalinimo įstaigose, buvo vertinami balų skalėje, kurie turėjo didžiulę reikšmę, sprendžiant lygtinio paleidimo klausimą. Pastebėtina, jog gerai pasielgiantiems asmenims ne iš karto buvo taikomas lygtinis paleidimas – likus dvylikai mėnesių iki lygtinio paleidimo, nuteistieji buvo laikomi atskiroje grupėje. Pabrėžtina, jog buvo nustatyti ir tam tikros formalios sąlygos, kurios priklausė nuo nuteistojo lyties (Mesonienė, 2010, p. 298).

Atkreiptinas dėmesys, jog 1853 m. Anglijos katorgos įstatymas numatė, jog lygtinis paleidimas yra taikomas asmenims atlikusiems dalį bausmės – nuteistiems kalėti nuo 7 iki 10 metų, galiojo taisyklė būti atlikus bausmę nuo 4 iki 7 metų, o tuo tarpu asmenims, kurių bausmė siekė nuo 10 iki 15 metų, galėjo būti paleisti tik kai atliks bausmės dalį, kuri siekė nuo 6 iki 10 metų. Visgi, šie pakeitimai susilaukė kritikos, kadangi toks beatodairiškas paleidimas lėmė didelį pakartotinį nusikalstamumą, ypatingai sunkių nusikaltimų prasme. Tačiau šis institutas buvo papildytas nuostatoms tokios kaip nenusikalsti, nebendrauti su nusikalstančiais asmenimis, reguliariai pranešinėti policijai apie savo gyvenamosios vietos pakeitimą, dirbti bei kas mėnesį atvykti į policiją (Mesonienė, 2010, p. 299).

XIX a. Europoje lygtinio paleidimo institutas vis labiau pradėjo plisti ir įgyjo didesnę reikšmę. 1847 m. Prancūzijoje šis institutas buvo pradėtas taikytas nepilnamečiams (Mesonienė, 2010, p. 299). Teigiama, kad 1847 m. lygtinio paleidimo institutą sumanė prancūzas A. Bonneville de Marsangy (Pradel, 2001, p. 571). Kiek vėliau, 1854 m., lygtinio paleidimo institutas buvo pradėtas taikyti ir politiniams kaliniams, kurie buvo išsiusti į kolonijas. Lygtinio paleidimo instituto taikymas vis labiau plito – 1871 m. buvo pradėtas taikyti Vokietijoje, taip pat 1873 m. Danijoje. Pastebėtina, jog 1878 m. Švedijoje vykusiame Tarptautiniame kongrese, kuriame buvo pasisakyta dėl penitencinių klausimų, buvo nustatyta, jog sąlyginis paleidimas atitinka bausmių vykdymo taisykles bei pamatinius principus, yra naudingas tiek visuomenei, tiek pačiam nuteistajam ir nedaro neigiamos įtakos galutiniam bausmės skyrimui (Mesonienė, 2010, p. 299).

Atsižvelgiant į aptartą tarptautinę lygtinio paleidimo instituto kilmę, galime teigti, jog Anglija yra lygtinio paleidimo instituto pradininkė, kurioje įvyko bausmių sistemos reforma, padariusi įtaką tolimesniam lygtinio taikymo instituto vystymuisi.

Visgi, lygtinio paleidimo institutas Lietuvoje atsirado gana vėlai. Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu (1918-1940 m.), teisės mokslininkai pradėjo vystyti lygtinio paleidimo instituto temą. 1925 m. vienas iš teisėtyrininkų Mykolas Riomeris leidinyje „Teisė“ rašė apie probacijos sistemą Lietuvoje bei Šveicarijoje ir pažymėjo jos didžiulę naudą bei svarbą (Mesonienė, 2010, p. 307). Pastebėtina, jog yra teigiama, jog tokiam vėlyvui lygtinio paleidimo instituto atsiradimui, tiesioginę įtaką turėjo Rusijos imperija, kurios sudėtyje buvo Lietuva. Pabrėžtina, jog teisine prasme Rusijos imperija buvo gana pažangi, tačiau Lietuvoje pažangios iniciatyvos buvo taikomos pavėluotai (Liutikas, 2003, p. 89). Lietuvai atgavus nepriklausomybę, buvo gana sudėtinga pakeisti, jau susiklosčiusią bausmės vykdymo sistemą, taip pat nebuvo galimybių nedelsiant pakeisti pačią bausmių sistemą, taigi buvo palikti Rusijos imperijos įstatymai, tiek kiek neprieštaravo tuometinei Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Lietuvos Respublikos teritorijoje buvo įvestas

Lietuvos Baudžiamasis statutas, kurio pagrindas buvo 1903 m. Rusijos imperijos baudžiamasis statutas. Visgi, Lietuvos Baudžiamasis statutas nustatė tik keletą normų, kurios tiesiogiai reguliavo lygtinio paleidimo instituto taikymą (Mesonienė, 2010, p. 308).

1932 m. įsigaliojo Borstalių įkalinimo sistema, kuri numatė, jog įkalinimo įstaigos administracija turėjo teisę nustatyti trumpesnę bausmės atlikimo laiką, atsižvelgdama į teismo paskirtas minimalias ir maksimalias bausmės ribas bei patį nuteistojo elgesį. Pastebėtina, jog įstatymai atsiradę dar 1932 m., teikė daug vilčių tobulėjimui, tačiau tokiam žingsniui sutrukdė 1940 m. įvykusi Lietuvos aneksija. Lietuvoje laikotarpyje nuo 1940 m. iki pat 1990 m. veikė Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos (toliau – ir TSRS) įstatymai bei bausmių sistema. Lietuvai esant TSRS sudėtyje, nebuvo leidžiama kurti ir leisti įstatymus – visi įstatymai, taip pat tie, kurie susiję su lygtiniu paleidimo institutu, buvo leidžiami Maskvoje (Liutikas, 2003, p. 90).

Lietuva 1990 m. išsilaisvino iš TSRS sudėties, tačiau įstatymai bei jų normos, reglamentuojančios lygtinio paleidimo instituto taikymą, išliko tokios pat, kokios buvo prieš atgaunant nepriklausomybę (Liutikas, 2003, p. 90). Visgi, Lietuvoje, per pastaruosius 20 metų lygtinio paleidimo institutas buvo keičiamas kelis kartus. Iki 2003 m. lygtinį paleidimą reglamentavo Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Žymiausias lygtinio paleidimo instituto postūmis į priekį, teisine prasme, buvo 2003 m., įsigaliojus Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksui, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui bei 2012 m. įsigaliojus minėto įstatymo septintajam skirsniui – „Lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų“. Paminėtina, jog lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų sistemai didelę teigiamą įtaką padarė Lietuvos Respublikos Probacijos įstatymas, kuris įsigaliojo 2012 m. (Michailovič, Jarutienė, 2016, p. 152).

2002 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos Seime buvo priimtas įstatymas Nr. IX-992, kuris numatė BVK įsigaliojimą (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003). 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo BVK, kuris tuo metu tapo vienu pagrindiniu įstatymu, įtvirtinusi lygtinio paleidimo institutą. Šis priimtas teisės aktas, t. y. įstatymo septintasis skirsnis „Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų“, numatė lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigos tvarką, taisykles bei bendruosius reikalavimus lygtinio paleidimo instituto taikymui (Švedas, 2006, p. 208). 2003 m. BVK galiojančios redakcijos 157 straipsnio 1 ir 2 dalys numatė, jog laisvės atėmimo bausmę pataisos įstaigose atliekantys asmenys, kuriuos įmanoma toliau taisyti neizoliuotus nuo visuomenės, bet prižiūrimus, gali būti lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų. Nutartį lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos priima vietovės, kurioje yra nuteistojo pataisos įstaiga, apylinkės teismas pagal bausmę vykdančios institucijos teikimą, jeigu nuteistasis yra išipareigojęs doru elgesiu ir stropiu

darbu įrodyti, kad pasitaisys (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003). Teismas pagal galiojusį reglamentavimą galėdavo priimti sprendimą lygtinai paleisti nuteistą iš įkalinimo įstaigos tik šiais atvejais, t. y. kai asmuo buvo atlikęs įstatyme nustatytą minimalią bausmės dalį bei tuomet, kai teismas padaro išvadą, jog asmenį galima pataisyti faktiškai neatliekant bausmės įkalinimo įstaigoje. Atkreiptinas dėmesys, jog pagal galiojusį BVK 164 straipsnį, įkalinimo įstaigos administracija, asmeniui atlikus įstatyme numatytą bausmės laiko dalį, privalėjo kreiptis į teismą su teikimu dėl nuteistojo lygtinio paleidimo. Teismas priimdavo sprendimą lygtinai paleisti asmenį tik tuomet, kai asmuo raštiškai įsipareigodavo elgtis dorai bei savo elgesiu įrodyti, jog nuteistasis nenusikals. Išvadą ar asmuo pasitaisys, faktiškai bausmę vykdant laisvę, spręsdavo teismas, įvertinęs asmens asmenybės bruožus, požiūrį į bausmę, mokslą ir kt. (Švedas, 2006, p. 208).

Teigtina, jog nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2012 m. liepos 1 d. lygtinio paleidimo institutas buvo taikomas remiantis materialiu pagrindu – teismo išvada, ar asmenį įmanoma taisyti faktiškai paleidus iš įkalinimo įstaigos, bei formaliu pagrindu – atlikus įstatyme numatytą minimalią bausmės dalį. (Pažyma apie probacijos vykdymo ir..., 2014)

Pastebėtina, jog BVK (galiojančioje redakcijoje nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2012 m. liepos 1 d.) buvo vartojamas žodis „taisyti“, kuris susilaukė nemažai kritikos. Pasak G. Sakalausko, lietuvių kalboje žodis „taisyti“ yra techninės prigimties ir yra netinkamas žodis, vartojant jį žmogaus ar socialinių santykių kontekste. G. Sakalauskas pastebi, jog nuteistojo „pataisymas“ reiškė tam tikrą asmens išvadavimą nuo praeities ydų, pagarbos įskiepyjimas socialistinei santvarkai ir įtikinimas nedaryti nusikaltimų, tuo tarpu perauklėjimas yra gilesnis nuteistojo asmenybės pakeitimas (Sakalauskas, 2015, p. 11).

2012 m. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Probacijos įstatymas, kartu su juo ir naujasis BVK septintasis skirsnis – „Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų“. Kaip nurodo G. Sakalauskas, šie lygtinio paleidimo sąlygų pokyčiai rodo intensyvią tinkamiausio visuomenės ir asmens, atliekančio bausmę įkalinimo įstaigoje, poreikius atitinkančio teisinio reguliavimo paiešką (Sakalauskas, 2013a, p. 6).

Probacijos įstatymo tikslas yra „sukurti veiksmingą probacijos (bausmės vykdymo atidėjimo, lygtinio atleidimo nuo bausmės prieš terminą ir lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų) sistemą, orientuotą į asmenų pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos valdymą, sudarančią sąlygas užtikrinti visuomenės saugumą, mažinti nusikalstamų veikų recidyvus ir laisvės atėmimo vietose esančių asmenų skaičių“ (Probacijos įstatymo projekto aiškinamasis raštas (2010)). Kaip teigia G. Sakalauskas, lygtinio paleidimo instituto pokyčius lėmė dabartinių laikų poreikių nebeatitinkančios normos bei nepasiteisinusios lygtinio paleidimo taisyklės. (Sakalauskas, 2013a, p. 6)

Įsigaliojus naujam Probacijos įstatymui, buvo sukurta Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisija (toliau – ir Komisija), kuri yra, kaip įstatyme nurodyta „visuomeniniais pagrindais veikianti institucija, priimanti sprendimus dėl nuteistųjų prašymų lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos“ (Dėl Lygtinio paleidimo iš pataisos..., 2012). Visgi, nors Komisija ir buvo sudaryta geriau įvertinti nuteistojo galimybes anksčiau laiko išėiti iš įkalinimo įstaigos bei nustatyti tinkamas pareigas, asmenų skaičius, kuriems buvo pritaikytas lygtinio paleidimo institutas, sumažėjo – 2012 m. anksčiau laiko buvo paleista 36,5 proc. iš visų paleistų tais metais iš įkalinimo įstaigų, tuo tarpu 2013 m. buvo lygtinai buvo paleista dar mažiau, t. y. 34,2 proc., kuomet 1998-2010 m. laikotarpio vidurkis siekė 50 proc. G. Sakalauskas teigia, jog tokiam mažėjimui galėjo turėti įtakos baudžiamųjų įstatymų griežtinimas (Sakalauskas, 2013a, p. 7).

Kaip jau buvo minėta, kartu su Probacijos įstatymu, pasikeitė ir BVK septintasis skirsnis. Naujoji BVK 157 straipsnio redakcija sukonkretino lygtinio paleidimo sąlygas – jeigu prieš tai asmuo pats galėjo nuspręsti, kada jam bus pritaikytas lygtinio paleidimo institutas – „jeigu nuteistasis yra įsipareigojęs doru elgesiu ir stropiu darbu įrodyti, kad pasitaisys“, naujoji redakcija tai panaikino ir nustatė kitokius kriterijus. Akcentuotina ir tai, jog naujasis teisinis reguliavimas papildė formalųjį lygtinio paleidimo kriterijų (nuteistasis atliko dalį bausmės), t. y. įstatymų leidėjas lygtinio paleidimą susiejo su nusikaltimo sunkumo laipsniu. (Sakalauskas, 2013a, p. 16).

Nuo 2020 m. liepos 1 d. BVK redakcijos 157 straipsnio 1 dalies formuluotė pakito. BVK 157 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog „Nuteistieji, kurių nusikalstamo elgesio rizika žema arba kurie padarė akivaizdžią pažangą mažindami savo nusikalstamo elgesio riziką gali būti lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos“ (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003). Autoriaus nuomone, BVK 157 straipsnio 1 dalis tapo abstraktesnė bei ne tokia konkreti, lyginant su 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojusiais BVK 157 straipsnio pakeitimais. Autoriaus nuomone, tai nėra ydingi pakeitimai, kadangi tokiu būdu Lietuvos teismams yra paliekama terpė formuoti teismų praktiką, kuri bus nagrinėjama tolimesnėje šio darbo dalyje.

1.3. Lygtinio paleidimo instituto reikšmė

BVK 1 straipsnio 2 dalis numato, jog „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymų paskirtis – nustatyti tokią bausmės vykdymo tvarką, kad atlikęs bausmę nuteistasis savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis.“ (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003). Probacijos įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje yra

nurodomas probacijos tikslas – „užtikrinti veiksmingą probuojamųjų resocializaciją ir mažinti jų nusikalstamų veikų recidyvą.“ (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas, 2012). Anot G. Sakalausko, lygtinio paleidimo instituto reikšmė turi ir gali būti atskleidžiama per jau minėtus įstatymuose nustatytus tikslus, išsiaiškinant kaip ir kokia apimtimi lygtinis paleidimas galėtų leisti efektyviau jų siekti (Sakalauskas, 2013a, p. 8).

Neapsiribojant tik Lietuvos Respublikos teisės aktais, Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) 2 punkte yra nustatyta, jog lygtinio paleidimo instituto tikslas yra „padėti kaliniams pereiti nuo gyvenimo įkalinimo įstaigose prie gyvenimo laikantis įstatymų visuomenėje, sukuriant tai skatinančias sąlygas ir priežiūrą po paleidimo, bei prisidėti prie visuomenės saugumo ir nusikalstamų veikų skaičiaus visuomenėje mažinimo“ (Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio). Atkreiptinas dėmesys, jog Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos Rec (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių (toliau – ir Rekomendacija dėl Europos kalėjimų taisyklių) 6 punktas įtvirtina bendrąją normą, kad „visas kalinimas turėtų vykti taip, kad asmenys, kuriems buvo apribota laisvė, galėtų lengviau integruotis į laisvą visuomenę“ (Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms R (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių).

G. Sakalauskas akcentuoja, jog yra svarbu, kad resocializacijos bei integracijos priemonės tiek įstaigos, tiek laisvėje būtų taikomos nuosekliai ir palaipsniui (Sakalauskas et al. 2020 p. 382). G. Sakalausko teiginius paremia Rekomendacijos dėl Europos kalėjimų taisyklių 107.1 punktas „nuteistiems kaliniams tinkamu laiku iki paleidimo turi būti padedama specialiomis procedūromis ir programomis pereiti nuo gyvenimo kalėjime į sąžiningą gyvenimą bendruomenėje“ ir 107.3 punktas „šis tikslas gali būti pasiektas vykdant paleidimo programą kalėjime arba esant lygtiniam paleidimui, esant efektyviai priežiūrai ir socialinei pagalbai“, kuris taip pat papildo 6 punkte įtvirtintą bendrąją nuostatą (Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms R (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių).

G. Sakalauskas apibendrinant lygtinio paleidimo tikslus, teigė, jog lygtinis paleidimas:

- yra vienas iš būdų, galintis paskatinti teigiamą nuteistųjų asmenų elgesį įkalinimo įstaigose;
- sudaro tam tikrą terpę tikslingai nuteistojo asmens resocializacijai;
- sudaro galimybę apriboti įkalinimo žalą nuteistajam;
- skatina asmenio, paleisto lygtinai, atsakomybę bei savarankiškumą;

- sudaro galimybę sumažinti kalinių skaičių, kalinimo piniginę naštą bei efektyviau spręsti problemas, susijusias su įkalinimo įstaigų perpildymu (Sakalauskas et al. 2020 p. 383).

Visų pirma, lygtinio paleidimo institutas yra vienas iš būdų, galintis paskatinti teigiamą nuteistųjų asmenų elgesį įkalinimo įstaigose. Pastebėtina, jog Rekomendacijos dėl Europos kalėjimų taisyklių 103.2 punktą nustato, jog „Kuo greičiau po atvykimo, turi būti parengti pranešimai apie nuteistų kalinių asmeninę situaciją, kiekvieno iš jų bausmės atlikimo planai ir paleidimo rengimo strategija“ (Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija..., 2006). Minėtasis punktas įtvirtina gana svarbią taisyklę, jog įkalinimo įstaigų administracijos yra skatinamos suprasti, jog norint, kad nuteistojo sugrįžimas į visuomenę būtų sėkmingas, pasirengimas tokiam įvykiui turi būti inicijuojamas nuo pat pirmos dienos, kai asmuo pateko į įkalinimo įstaigą. Tačiau pasak G. Sakalausko, vis artėjant paleidimo terminui, nuteistąjį gali apimti baimė dėl neišsipildančių vilčių, kuri gali daryti neigiamą įtaką nuteistojo norui bei jo pasirengimui sugrįžti į visuomenę (Sakalauskas, 2013a, p. 10).

Antra, lygtinio paleidimo institutas sudaro tam tikrą terpę tikslingai nuteistojo asmens resocializacijai. Vokietijos Konstitucinis teismas pažymėjo, jog resocializacija yra pagrindinis ir vienintelis įkalinimo tikslas (Sakalauskas, 2013b, p. 50). Pažymėtina, jog dauguma asmenų nėra linkę daryti nusikaltimus – jų elgesį lemia tiek vidiniai, tiek išoriniai veiksniai. Vidiniai asmens reguliatoriai yra įvairūs, t. y. savikontrolė, sąžinė, atsakomybės jausmas, etninės vertybės ir kt. Tuo tarpu išoriniai veiksniai yra teisiniai ir geros moralės reikalavimai bei viešoji nuomonė. Svarbu, jog ši elementų visuma atgraso asmenį nusikalsti. Visgi, nepakankamai socializuotas asmuo ne iki galo supranta socialines nuostatas bei jas pritaiko klaidingai (Babachinaitė et al., 2010, p. 173). Visgi, tai savaime nesuponuoja, jog nusikalstamas elgesys yra pateisinamas, tačiau vykdant bausmę yra labai svarbu matyti bei suvokti ar asmens socialinė situacija linksta teigiama kryptimi ar tik dar labiau paaštrina esamą būklę (Sakalauskas et al. 2020 p. 384). G. Sakalauskas yra pažymėjęs, jog „Lygtinis paleidimas – tai nuolaida nuteistajam, todėl kokią bausmę jis gavo, tokią ir privalo atsėdėti. Tačiau lygtinio paleidimo taikymas naudingas pačiai visuomenei, mat tiek laiko, kiek yra anksčiau paleidžiamas iš įkalinimo įstaigos, nuteistasis prižiūrimas probacijos tarnybų. Kitu atveju žmogus, atlikęs visą bausmę, išeina tiesiog į niekur, be jokio palydėjimo, koordinuoto darbo, socialinės pagalbos ar pareigos registruotis.“ (Gintautas Sakalauskas: „Mūsų bausmių vykdymo..., 2015). Darytina prielaida, jog įkalinimo sistemos orientavimas link resocializacijos yra pakankamai ilgas procesas (Sakalauskas et al. 2020 p. 385).

Trečia, lygtinio paleidimo institutas sudaro galimybę apriboti įkalinimo žalą nuteistajam. Kaip teigia G. Sakalauskas, jau seniai pastebėta, jog įkalinimas yra žalingas, nors kartais tai tampa neišvengiama, kuomet asmuo padaro sunku nusikalstimą. Yra nesilaikoma oficialiųjų nustatytų tikslų, įkalinimo tikrovė yra kita, – yra orientuojamasi į vidinę tvarką, kuri asmenis paverčia tramdymo objektais, taip nuteistuosius nuasmeninant bei darant ilgalaikę žalą (Sakalauskas et al. 2020 p. 386). Pastebėtina, jog net ir teismų nutartyse yra nurodoma, jog asmuo „nepasitaisė“ (Kauno apygardos teismo 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje), o tai suponuoja kitokią lygtinio paleidimo reikšmę – „taisymo“, o ne skatinimo tapti savarankiškais asmenimis bei resocializacijos. Tenka pripažinti ir tai, jog prie nuteistojo žalos darymo prisideda įkalinimo įstaigose vyraujanti atmosfera bei kultūra, atkeliavusi dar iš sovietų okupacijos (Sakalauskas, 2013a, p. 12). Visgi, ateities perspektyvos skatina keisti įkalinimo sistemą bei atveria duris išrūkti iš esamos kalinimo situacijos.

Ketvirta, lygtinio paleidimo institutas skatina asmens, paleisto lygtinai, atsakomybę bei savarankiškumą. Probacijos įstatymo viena iš resocializacijos formų yra teikti socialinę pagalbą sprendžiant asmens asmenines ir socialines problemas, gyvenant jau už įkalinimo įstaigos ribų (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas, 2012). Nuteistieji, atliekantys bausmę įkalinimo įstaigose, paklūsta nustatytai tvarkai, vykdo nurodymus bei stengiasi neįsivelti ar kurti konfliktų su kitais asmenimis (darbuotojais, kaliniais). Visgi, toks elgesys nėra tinkamas gyvenimui už įkalinimo įstaigos ribų ir neturi įtakos tikrajam asmenybės pasikeitimui (Sakalauskas et al. 2020 p. 387).

Penkta, lygtinis paleidimas sudaro galimybę sumažinti kalinių skaičių, kalinimo piniginę naštą bei efektyviau spręsti problemas, susijusias su įkalinimo įstaigų perpildymu (Sakalauskas et al. 2020 p. 387). Remiantis statistikos duomenimis, vidutinis vieno kalinio išlaikymas 2020 m. siekė 37 Eur (Vieno asmens išlaikymui vidutiniškai per..., 2020). 2017 - 2019 m. duomenimis, Lietuva buvo antroje pozicijoje pagal kalinių skaičių tarp Europos Sąjungos valstybių (Prisoners per 100000 inhabitants, average..., 2021). Remiantis statistikos duomenimis, 2018 m. sausio 1 d. įkalinimo įstaigose buvo 6599 nuteistieji ir suimtieji, o 2020 liepos 13 d. – 5537 asmenys (Teisingumo ministras E. Jankevičius..., 2020). Kaip teigia Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkas Stasys Šedbaras, Lietuvoje baudžiamoji politika yra gana griežta (Ekspertai įvardijo priežastis, kodėl įkalintųjų..., 2021). Tokiam teiginiui taip pat pritaria ir G. Sakalauskas, kuris nurodo, jog dideliems kalinių skaičiams įtaką daro dažnas laisvės atėmimo bausmės taikymas bei teismų skiriama realiai įvykdoma vidutinė bausmės trukmė (Sakalauskas et al. 2020 p.

388). Visgi, kalinių skaičiaus mažėjimas Lietuvoje, tačiau vis tik asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę įkalinimo įstaigose, skaičius išlieka didelis.

Aptarę lygtinio instituto paskirtį bei reikšmę, būtų tikslinga apžvelgti, kokiam skaičiui nuteistųjų buvo pritaikytas lygtinis paleidimas (1 lentelė) (Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos...).

Metai	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Lygtinai paleisti asmenys	1115	1198	1136	1020	1082	826	629	449	430	984	887

1 lentelė. **Lygtinio paleidimo instituto taikymo dinamika**

Iš pateiktų duomenų matome, jog įsigaliojant Probacijos įstatymui (2012 m.) bei naujam BVK septintajam skirsniui, matome mažėjančią lygtinio paleidimo pritaikymo tendenciją. Visgi, 2020 m. buvo atlikti BVK 157 straipsnio pakeitimai, kurie kaip matome, 2020 m. bei 2021 m. padidino lygtinai paleistų asmenų skaičių netgi 50 proc. (lyginant su 2019 m. lygtinai paleistų asmenų skaičiumi).

Žvelgiant į ateities perspektyvas, vyrauja nuomonė, jog 2-3 metų laikotarpyje, lygtinai paleistų asmenų skaičius, turėtų pasikeisti į teigiamą pusę – padidėti.

2. Lygtinio paleidimo taikymo instituto taikymo reikalavimai bei problematika praktikoje

2.1. Lygtinio paleidimo formaliosios sąlygos

Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnis numato teismui teisę paleisti kaltinamąjį lygtinai iš įkalinimo įstaigos, kuris dar neatliko visos, jam paskirtos bausmės laiko. Lygtinio paleidimo formalusis pagrindas yra ne kas kita, o įstatyme reglamentuotas bausmės atlikimo laikas, kurį nuteistasis privalo atlikti (Panevėžio apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Akcentuotina, jog nuteistojo padėtis turi būti švelninama proporcingai bei nuosekliai – už geresnį nuteistojo elgesį, laisvės atėmimo bausmės atlikimo metu, asmeniui yra suteikiama daugiau teisių: yra perkeltas iš paprastosios į lengvąją grupę, lygtinis paleidimo institutas pritaikomas (Švedas, 2003, p. 163). Tai yra skatinamasis metodas, pagal kuriuo remiantis nuteistajam elgiantis teigiamai, suteikiama vis daugiau teisių bei privilegijų, siekiant užtikrinti, jog nuteistasis laikysis įstatymų (Drakšas, 2008, p. 101).

BVK 157 straipsnio 1 dalies galiojanti redakcija numato, jog nuteistieji, kurių nusikalstamo elgesio rizika žema arba kurie padarė akivaizdžią pažangą mažindami savo nusikalstamo elgesio riziką, išskyrus šio straipsnio 2 dalyje nurodytus nuteistuosius, gali būti lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos atlikę šią bausmės dalį: 1) 1/3 paskirtos laisvės atėmimo bausmės – nuteisti už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus asmenys, taip pat nepilnamečiai ir kiti nuteistieji, kuriems paskirta bausmė neviršija ketverių metų laisvės atėmimo; 2) 1/2 laisvės atėmimo bausmės – nuteistieji, kuriems paskirta bausmė viršija ketverius metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimt metų laisvės atėmimo; 3) 2/3 paskirtos laisvės atėmimo bausmės – nuteistieji, kuriems paskirta bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo, bet neviršija dvidešimt penkerių metų laisvės atėmimo (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003).

Visgi, nurodyto įstatymo norma per daugiau nei dešimtmetį pakito. BVK 157 straipsnis, žvelgiant per formaliojo pagrindo prizmę, iš esmės pasikeitė 2012 m. birželio 19 d., kuomet įsigaliojo naujoji BVK redakcija, kuri numatė esminius BVK 157 straipsnio pokyčius, įsigaliojančius nuo 2012 m. liepos 1 d., t. y. asmens lygtinį paleidimą buvo pradėta sieti tik su atliktos bausmės dalimi, ar asmuo yra pilnametis bei nusikalstamos veikos sunkumo laipsnio (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161,

162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas (2012). *Valstybės žinios*, Nr. 4-110). Tuo tarpu, prieš įsigaliojant naujai BVK 157 straipsnio redakcijai, minimali paskirtos bausmės dalis, kurią nuteistasis privalėjo atlikti, siekiant paleisti asmenį lygtinai iš įkalinimo įstaigos, priklausė nuo daugybės faktorių, tokių kaip padaryto nusikaltimo kaltės formos (neatsargus, tyčinis), nusikalstamos veikos sunkumo laipsnio (nesunkus, apysunkis, sunkus, labai sunkus), pačio nuteistojo charakteristinių bruožų (nėščia moteris, nepilnametis, asmuo, turintis du ar daugiau nepilnamečių vaikų ar vieną vaiką iki septynerių metų (jeigu jiems neapribota tėvų valdžia), pavojingas recidyvas), paskirstymo į laikymo sąlygų grupes (lengvoji, paprastoji, drausminė), įkalinimo įstaigos rūšies (atviroji kolonija, pataisos namai, kalėjimas) (Vosyliūtė, 2017, p. 215).

BVK 157 straipsnio 3 dalies 1 punkto redakcijoje iki 2012 m. liepos 1 d. lygtinis paleidimas priklausė nuo daugybės formaliųjų sąlygų – viena iš tokių buvo susijusi su asmens šeimos padėtimi, t. y. asmuo, turintis du ar daugiau nepilnamečių vaikų ar vieną vaiką iki septynerių metų (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003). Akcentuotina, jog remiantis teismų praktika apie pusė teikimų, kuriais buvo kreipiamasi dėl nuteistojo lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos esant formaliai pagrindui – asmuo turi vaikų iki septynerių metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų (jei jiems neapribota tėvų valdžia), būdavo dažnai netenkinami, nes nuteistasis nevykdė tėvo įsipareigojimų. Visgi, praktikoje pasitaikydavo atvejų, kuomet teismas lygtinai paleidžia asmenį iš pataisos įstaigos remdamasis tik formalia sąlyga, t. y. vaiko turėjimu, o ne atsižvelgdamas į vaiko interesus. Kaip pavyzdį galime pateikti Kauno apygardos teismo 2012 m. balandžio 13 nutartį, kurioje nuteistojo prašymas dėl lygtinio paleidimo instituto taikymo buvo tenkintinas – nutartyje akcentuojama, jog bendraujant su nuteistojo vaikų motina, teigė, kad nuteistasis vaikais rūpinasi, išlaiko, yra neapribota tėvo valdžia (Kauno apygardos teismo 2012 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Visgi, minėtoje nutartyje nebuvo atsižvelgiama į vaikų interesus – remiamasi tik vaikų motinos žodžiais, o ne psichologinėmis išvadomis, kiek konkrečiai asmuo yra prisidėjęs prie vaikų išlaikymo, nenurodyta ar šeima buvo įtraukta į socialinės rizikos šeimos apskaitą, taigi „vaiko turėjimas negali būti besąlygišku pagrindu nuteistąjį lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos“ (Kauno apygardos teismo 2011 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Akcentuotina, jog kuomet Lietuvos Respublikos teismų sistema pradėjo žvelgti į nuteistąjį kaip vaikų tėvą, jų elgesys galimai galėjo pakisti (bando užmegzti ryšius su savo turimais vaikais, pervedinėti išlaikymui skirtą sumą), siekiant išvengti lygtinio paleidimo iš įstaigų netaikymą, visiškai neatsižvelgiant į vaiko interesus (Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 51 ir 97 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos

Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 360¹ straipsniu įstatymo, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projektų).

Atkreiptinas dėmesys, jog BVK 157 straipsnio redakcija galiojusi iki 2012 m. liepos 1 d. iš esmės numatė išskirtinę galimybę pritaikyti lygtinį paleidimą iš įkalinimo įstaigos ir nėščioms moterims. Aiškinamajame rašte dėl bausmių vykdymo kodekso 152, 157, 158, 159 ir 164 straipsnių pakeitimo įstatymo ir baudžiamojo proceso kodekso 360 ir 362 straipsnių pakeitimo bei kodekso papildymo 360¹ straipsnių įstatymo projektu, nurodoma, jog „sąlyga dėl lygtinio paleidimo taikymo atlikus 1/3 laisvės atėmimo bausmės asmenis, turintiems vaikų iki septynerių metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų (jei jiems neapribota tėvų valdžia), nėščioms moterimis nėra tinkama. Tiek vaikų amžius, tiek nėštumas yra pereinantys dalykai, todėl gali susidaryti situacija, kai atlikus 1/3 bausmės nepilnametis, ar nuteistoji nėščia, ar nuteistojo vaikai iki 7 metų ar nepilnamečiais gali būti trumpą laiką“. Darbo autoriaus nuomone, iš dalies sutiktina su aiškinamajame rašte nurodytais teiginiais – nėštumas iš tiesų yra trumpalaikė būseną ir atsiveria tam tikra piktnaudžiavimo teise terpė. Visgi, siekiant pažaboti nuteistųjų piktnaudžiavimą lygtinio paleidimo instituto formaliuoju pagrindu, tokiu kaip moters nėštumas, teismas šią asmens būsimą šeimyninę padėtį vertina itin abstrakčiai, nors ir moters nėštumas siekė 34 savaitę – „tai reiškia, jog asmeniui, formaliai atitinkančiam šias sąlygas, teismas lygtinį paleidimą gali taikyti, tačiau atsižvelgęs į visumą aplinkybių, gali ir netaikyti“ (Panevėžio apygardos teismo 2009 m. liepos 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Tęsiant apie įstatymų leidėjo inicijuotus BVK 157 straipsnio formaliųjų pagrindų pakeitimus, akcentuotina, jog nuo 2012 m. liepos 1 d. iki 2015 m. rugpjūčio 31 d. BVK 157 straipsnio 1 dalyje buvo įtvirtintas individualaus socialinio reabilitacijos plano įvykdymas (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas (2012). *Valstybės žinios*, Nr. 4-110). Individualaus socialinio plano įvykdymas buvo priskiriamas prie formaliųjų lygtinio paleidimo sąlygų, kuri nuteistasis privalėjo įvykdyti (Kauno apygardos teismo 2014 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Individualaus socialinės reabilitacijos plane buvo numatyta laikytis šių priemonių – reikalavimo nepažeidinėti nustatytą vidaus tvarkos taisyklių ir režimo reikalavimų (Kauno apygardos teismo 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Visgi, individualaus socialinės reabilitacijos plano įvykdymas kaip formalioji lygtinio paleidimo sąlyga, teisėjų vertinimu, buvo svarbi priimant sprendimą dėl lygtinio paleidimo pritaikymo nuteistajam, tačiau tai esą buvo neesminis kriterijus į kurį

buvo atsižvelgiama – „T5: Nu, tai kaip ir vykdo, bet vien tas formalus kriterijus tai nu tai nėra pagrindas jį paleisti <...>“), be kita ko, individualus socialinės rehabilitacijos planas turėjo trūkumų – „T7: „Iš nuteistųjų <...> pas mus teisme kartais išgirstu labai, kad ten viskas yra tik labai formalu. Tai jeigu iš tiesų ten yra taip <...> tik dėl parašo ar dėl pliuso, tai tada liūdna. Bent jau tas jų programose dalyvavimas <...>“.“ (Michailovič, Jarutienė, 2016, p. 166). Pažymėtina, jog nuo 2015 m. rugsėjo 1 d. buvo pakeista BVK 157 straipsnio 1 dalies nuostata ir nebenumatės sąlygos, jog nuteistasis būtų įvykdęs individualios socialinės rehabilitacijos plano – užteko, jog asmuo vykdė individualios socialinės rehabilitacijos plane nurodytas priemones (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas (2015). TAR, 11069).

Akcentuotina, jog lygtinio paleidimo instituto taikymui didelę reikšmę turi atliktos bausmės dydis, kuris pagal šiuo metu BVK galiojančią redakciją vyrauja nuo mažiausiai privalomos atlikti – 1/3 iki didžiausios – 3/4. Pažymėtina, BVK 157 straipsnio 1 dalis nuo 2020 m. liepos 1 d. keitėsi ir buvo pertvarkytas nuteistųjų lygtinis paleidimas atliekant 3/4 bausmės dalį. Minėtu pakeitimu nustatyta, jog nuteistieji, atlikę didesnę bausmės dalį (3/4) pataisos įstaigos lygtinai paleidžiami ir tęsia bausmės atlikimą laisvėje su intensyvia priežiūra ir prižiūrimi probacijos tarnybos. Tačiau pagal įstatymo nuostatas šis institutas netaikomas nuteistiesiems, kurie atlieka bausmę už labai sunkius nusikaltimus, taip pat nuteistiesiems, atliekantiems bausmę už sunkius nusikaltimus, numatytus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) XVIII, XX, XXI, XXXV skyriuose, nuteistiesiems, kurių nusikalstamo elgesio rizika aukšta ir kurie nedaro pažangos, kad sumažinti savo nusikalstamo elgesio riziką (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003). Pažymėtina, jog įstatymų leidėjas išvardino išlygas, kurioms nusikalstamos veikoms lygtinis paleidimas netaikomas (Kauno apygardos teismo 2021 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-766-919/2021). Minėtu pakeitimu buvo pradėtas diferenciacijavimas pagal padarytos nusikalstamos veikos sunkumo laipsnį. Visgi, toks įstatymo pakeitimas, kartu su Probacijos įstatymo pakeitimais, kurie bus aptarti šio darbo 3 skyriuje, buvo inicijuojamas siekiant sumažinti kalinių (suimtųjų bei nuteistųjų, laikomų tardymo izoliatoriuje ir pataisos įstaigoje) skaičių Lietuvoje (235), tenkantį 100 tūkst. Lietuvos gyventojams, kuris yra beveik du kartus didesnis negu Europos Sąjungos (toliau – ir ES) vidurkis (126) (Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Nr. XIIIIP-3172-XIIIIP-3177), taip siekiant, kad kuo didesniai asmenų ratui būtų taikomas probacijos pareigūno priežiūra (taikoma intensyvi priežiūra).

Nagrinėjant lygtinio paleidimo taikymo formaliuosius pagrindus, svarbu apžvelgti kitose šalyse (Anglijoje ir Velse; Kroatija; Prancūzija) vyraujančius nuteistųjų atliktos

bausmės minimalius bei maksimalius dydžius, kuomet pagal formaliuosius kriterijus lygtinio paleidimo taikymas tampa įmanomu. Pažymėtina, jog Anglijoje ir Velse lygtinio paleidimo institutas taikomas automatiškai po 1/2 atlikos bausmės, o išimtys daromos tik pavojingiems nusikaltėliams bei atliktoms itin pavojingoms veikoms – 2/3 atlikos bausmės. Kroatijoje lygtinis paleidimas taikomas atlikus 1/3 arba 1/2 bausmės. Tuo tarpu Prancūzijoje lygtinio paleidimo institutas galimas atlikus 1/2 bausmės, o recidyvo atveju – 2/3 bausmės (Sakalauskas et al. 2020 p. 398-401). Iš pateiktų valstybių analizės matome, jog atlikos bausmės dydžiai nėra diferencijuojami pagal paskirtos sankcijos dydį, išskyrus atvejus, kuomet egzistuoja recidyvas, nusikaltėlis yra pavojingas arba padarytos nusikalstamos veikos yra itin pavojingos. Tuo tarpu Lietuvoje privalomi atlikos bausmės dydžiai sąlyginai yra dideli (didžiausia privaloma atliktos bausmės dalis siekia net 3/4) ir itin detalizuoti, priklausomai nuo paskirtos sankcijos dydžio. Teigtina, jog pernelyg ilga kalinimo trukmė yra žalinga ir kuo ji ilgesnė, tuo didesnė žala asmeniui yra padaroma, kuri ateityje gali būti neatitaisoma.

Tęsiant dėl privalomosios bausmės dalies atlikimo, svarbu aptarti, kaip teismų praktikoje yra atsižvelgiama į galiojančios redakcijos BVK 157 straipsnio 2 dalies numatytą bausmės atlikimo dydį. Anot A. Vosyliūtės, prašymai dėl lygtinio paleidimo instituto pritaikymo yra netenkinami dėl likusios didelės dalies neatlikos paskirtos bausmės ir (ar) nusikalstamos veikos sunkumo, nors nuteistasis yra atlikęs įstatyme numatytą bausmės dalį (Vosyliūtė, 2017, p. 215). Akcentuotina, jog sąvokos „didelė bausmės dalis“ prasmė teismų praktikoje yra nevienoda. Antai Vilniaus apygardos teismo nutartyje nurodoma, jog „neatlikta didelė bausmės dalis (2020 m. gruodžio 21 d. atliko tik 2/3 iš jam paskirtos 15 metų laisvės atėmimo).“ (Vilniaus apygardos teismo 2021 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kitu atveju, Vilniaus apygardos teismas sutiko su Vilniaus miesto apylinkės teismo nutartyje nurodytu vertinimu dėl nuteistojo pakankamai didelės neatlikos bausmės dalies – 7 mėnesių (Vilniaus apygardos teismo 2014 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Akcentuotina, kad Vilniaus apygardos teismas nutartyje nurodė, jog „įstatymas nenumato tokios kategorijos – „didelė“ bausmės dalis ar „labai didelė“ bausmės dalis, tai yra tik vertinamoji kategorija, ką teismas įvertina kitų aplinkybių visumoje, atsižvelgdamas į bausmės tikslus, nuteistojo elgesį pataisos įstaigoje, požiūrį į padarytą nusikalstamą veiką bei požiūrį į taikomą valstybės prievartos priemonę.“ (Kauno apygardos teismo 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Sutiktina su A. Vosyliūtės pozicija, jog „atrodo, kad teismai nesutinka su įstatymo leidėjo nustatytu formaliu lygtinio paleidimo pagrindu (kurį įstatymas konkrečiai nustato pagal nusikaltimo sunkumą ir bausmės dydį, o tai reiškia, kad įstatymo leidėjas, nustatydamas sankcijas už

atitinkamo sunkumo nusikaltimus, ir bausmę paskyręs teismas į jį jau atsižvelgė), patys, įvertinę nusikaltimo sunkumą, nustato, kokią laisvės atėmimo bausmės dalį turi atlikti nuteistasis, kad jam galėtų būti taikomas lygtinis paleidimas“ (Vosyliūtė, 2017, p. 216). Atsižvelgiant į tai, galime teigti, jog teismai įstatymų leidėjo įtvirtintus bausmės atlikimo dydžius interpretuoja savo nuožiūra, taip paneigdami įstatymo leidėjo tikrąją valią. Autoriaus nuomone, kyla klausimas kas iš tiesų yra didelė neatlikta bausmė, kuomet sąvoka „didelė bausmės dalis“ svyruoja nuo 7 mėnesių iki 5 metų.

Kaip matome iš aukščiau pateiktos formaliųjų pagrindų analizės, sutiktina su A. Vosyliūtės pozicija, jog formalieji pagrindai laikui bėgant buvo iš esmės pakeisti pagrindai, kadangi paskirta bausmė atspindi tam tikros nusikalstamos veikos sunkumo laipsnį, o priskyrimas tam tikrai grupei asmenų ir vertinant jų asmenybės charakteristika, kurios palaipsniui kito, yra siejamas jau su materialiaisiais lygtinio paleidimo instituto taikymo kriterijais. (Vosyliūtė, 2017, p. 214).

2.2. Lygtinio paleidimo materialiosios sąlygos

Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 1 dalis nuo pat įsigaliojimo (2003 m. gegužės 1 d.) iki 2012 m. birželio 30 d. numatė tokius materialiuosius pagrindus – 1) teismo išvada, jog nuteistąjį įmanoma toliau taisyti neizoliuotą nuo visuomenės; 2) nuteistojo įsipareigojimas, kad doru elgesiu ir stropiu darbu įrodyti, jog pasitaisys. (Blaževičius et. al., 2004, p. 445). Pažymėtina, įstatymas nereikalavo, jog nuteistasis būtų pasitaisęs, t. y. teismui būdavo svarbu, jog nuteistasis pateikdavo raštišką įsipareigojimą, jog šis ateityje pasitaisys (Vosyliūtė, 2010, p. 105). Pastebėtina, kad nuteistasis prašantis pritaikyti jam lygtinio paleidimo institutą, privalėjo pateikti rašytinį įsipareigojimą, kuris buvo vertinamas kaip nuteisto asmens teisė, o ne pareiga. Vadinas, nuteistasis galėjo tokios teisės ir atsisakyti – pataisos įstaigos administracija gaudavo nuteistojo atsisakymą vykdyti lygtinio paleidimo instituto procedūrą (Blaževičius et. al., 2004, p. 450). Taigi, sutiktina su teiginiu, jog raštiškas įsipareigojimas ateityje pasitaisyti būdavo nuteistojo valios išraiška (Sakalauskas, 2010, p. 16). Visgi, rašytinis įsipareigojimas negali būti suabsoliutinamas, kadangi kartu su nuteistojo rašytiniu įsipareigojimu taip pat yra vertinama išvada ar nuteistąjį įmanoma toliau taisyti izoliuotą nuo visuomenės – „Nustatytos aplinkybės leidžia daryti išvadą, jog K. K. rašytinis įsipareigojimas doru elgesiu ir stropiu darbu įrodyti, kad pasitaisys, pažadas nedaryti naujų nusikalstamų veikų nėra pakankamai įtikinamas, juolab, kad pagal psichologinę išvadą egzistuoja aplinkos rizikos faktorius – alkoholio įtaka, nors jis prisipažįsta įvykdęs nusikaltimą, dėl jo gailisi, vertina neigiamai, savo nusikalstamus

veiksmus racionalizuoja, menkindamas auką.“ (Vilniaus apygardos teismo 2011 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Tęsiant dėl galiojusių materialijų pagrindų, teismas sprenddamas, ar asmenį toliau įmanoma taisyti neizoliuotą nuo visuomenės (paleistą iš įkalinimo įstaigos), įvertindavo pačio nuteistojo asmenybę, jo buvusį elgesį atliktos bausmės metu, požiūrį į darbą, nuteistajam taikytas socialines rehabilitacijos priemones ir kt. (Blaževičius et. al., 2004, p. 446). S. Mesonienė nurodė panašias nuteistojo asmenybės vertinimo aplinkybes – elgesys bausmės atlikimo metu (padaryti pažeidimai ir kt.), nuteistojo požiūris į mokslą bei darbą, nuteistojo recidyvas ir kt. (Mesonienė, 2005, p. 77). Teismas taip pat nurodė panašias vertintinas aplinkybes – „Ar įmanoma asmenį toliau taisyti neizoliuotą nuo visuomenės, teismas turi spręsti tik visapusiškai įvertinęs nuteistojo asmenybę, jo elgesį visos bausmės atlikimo metu, nusikaltimų, už kuriuos atlieka bausmę, pobūdį bei pavojingumą, požiūrį į darbą, taikytas socialinės rehabilitacijos priemones, nusikaltimu padarytos žalos atlyginimą, pataisos įstaigos administracijos nuomonę bei psichologinės tarnybos išvadą ir t.t.“ (Kauno apygardos teismo 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Akcentuotina, jog taip pat neaiškumų iškėlė įstatymo nuostatoje paminėta sąvoka – „pataisa“. Kaip teigia G. Sakalauskas, resocializacijos ir pataisos sąvokas dažnai vartojamos kaip sinonimai, nors ir skiriasi jų esmė bei istorija. Anot G. Sakalausko, vadinamasis „pataisymas“ tapo būtinas ir neišvengiamas kriminalinio elgesio dalis. Procesas „pataisyti“ yra kilęs iš sovietinės sistemos ir buvo ne kas kita, kaip nuteistojo asmenybės pakeitimas iš esmės. (Sakalauskas, 2010, p. 142). Teigtina, jog „pataisymo“ koncepcijoje nuteistasis yra subjektas, kurį reikia „pataisyti“, kai „geresniojo subjekto“ veiksmai yra nukreipti prieš „blogąjį“. Pastebėtina, jog „pataisos“ koncepcijos buvo atsisakyta Vakarų valstybėse jau XX a. antroje pusėje (Sakalauskas, 2015, p. 11), o 2006 m. Europos kalinimo sąlygų įstaigų taisyklių 6 punkte buvo įtvirtinta itin svarbi nuostata – įkalinimas turėtų vykti taip, kad asmenys, kuriems buvo apribota laisvė, galėtų lengviau integruotis į laisvą visuomenę.“ (Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms R (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių). Akcentuotina, jog teismų nutartyse vis dar galime sutikti sąvoką „pataisyti“ – „<.> darytina išvada, kad nuteistojo taisymosi procesas dar turi būti tęsiamas pataisos namuose <.>.“ (Kauno apygardos teismo 2022 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje), „<.> kad toliau jį jau būtų galima taisyti neizoliuotą nuo visuomenės <.>.“ (Kauno apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje), „<.> sugeba paklusti privalomoms pataisos įstaigos taisyklėms, kurių kiekviena, siekiant pataisyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį <.>.“ (Kauno apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Visgi, sąvoką „pataisa“ pakeitė kiek kitokios socialinės techninės sąvokos, tokios kaip „resocializacija“ (Sakalauskas, 2010, p. 142). Pats resocializacijos terminas yra kilęs iš lotynų kalbos (lot. *rehabilitatio*), reiškiantį *atgavimą, atkūrimą*. Kaip teigia R. Bandzevičienė, reabilitacija yra susijusi su tam tikra grupe žmonių – nuteistaisiais, kurie pataisos įstaigose atlieka bausmę už padarytas nusikalstamas veikas (Bandzevičienė, 2009, p. 225). Anot L. Žilinskienės ir R. Tumilaitienės, nuteistųjų resocializacija yra tam tikras procesas, kurio esmė yra socializacija, norint, jog asmuo savo tikslų pasiektų teisėtomis priemonėmis bei teisėtais būdais. Anot autorių, resocializacijos tikslas yra nauda visuomenei bei jos apsaugojimas nuo nusikalstamų veikų daromos žalos. Teigtina, jog resocializacijos teikiama nauda (tikslu nenusikalsti, tokiu būdu siekiant išvengti bausmės) turi pajusti ne tik asmuo į kurį yra nukreiptas resocializacijos procesas, bet ir kiti asmenys. (Žilinskienė, Tumaitienė, p. 288). Panašiai teigia ir G. Sakalauskas, nurodydamas, jog resocializacijos proceso esmė yra nuteistojo polinkis gyventi toliau nenusikalsdamas bei skatinimas integruotis į visuomenę (Sakalauskas, 2015, p. 8). Kitaip tariant, nuteistųjų reabilitacija apima įvairias gyvenimiškas veiklas, taip siekiant teigiamų pokyčių bei didinti socialinės integracijos potencialą, kuris būtų susiję su asmens, padariusio nusikalstamą veiką, gyvenimo sritimis, tokiomis kaip išsilavinimu, sveikatos priežiūra, bendravimu ir kt. (Bandzevičienė, 2009, p. 226). I. Michailovič nurodo, jog resocializaciją gali būti suprantama kaip tam tikras auklėjimo būdas, kurio pagrindinė užduotis yra socializacija. Tuo tarpu socializacijos proceso metu yra kuriama ir keičiama asmens vidinė būsena, asmenybė. Socializacijos metu asmuo ne tik prisitaiko prie jį supančios aplinkos, tačiau individas pats gali daryti, jai įtaką. Pastebėtina, jog resocializacijos metu yra šalinama neigiama socializacija (Michailovič, 27-28). Todėl, resocializacija kaip pagrindinis tikslas turi realiai būti įvykdomas ir neturėtų būti paliekamas nuošaly, kaip tam tikras formalumas. (Sakalauskas, 2014, p. 131).

2012 m. liepos 1 d. įsigaliojo BVK 157 straipsnio 1 dalies (galiojusi iki 2015 m. rugpjūčio 31 d.) pakeitimai, kurie numatė, jog materialieji lygtinio paleidimo taikymo pagrindai yra tokie: 1) nusikalstamo elgesio rizika; 2) elgesys bausmės atlikimo metu; 3) kitos reikšmingos aplinkybės. Pastebėtina, jog įsigaliojus minėtiems pakeitimams, lygtinio paleidimo instituto pritaikymas praktikoje itin sumažėjo – 2012 m. lygtinis paleidimas buvo pritaikytas mažiausiai kartų per visus Lietuvos nepriklausomybės metus: lygtinai paleistų asmenų skaičius siekė 36,5 proc., 2013 m. šis skaičius sumažėjo iki 34,2 proc., o 2014 m. – 30,8 proc. Pažymėtina, jog nuo 1998 m. iki 2010 m. lygtinis paleidimas buvo pritaikomas 50-65 proc. nuteistųjų. (Pagrindinio komiteto išvada Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui XIIP-3100 (2015) Nr. 102-P-53). Darytina išvada,

jog dėl pernelyg mažo lygtinai paleistų nuteistųjų skaičiaus iškilo būtinybė tobulinti bei keisti 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojusius BVK 157 straipsnio pakeitimus.

Nuo 2015 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojusi BVK 157 straipsnio 1 dalis (galiojusi iki 2020 m. birželio 30 d.) nurodė, kad laisvės atėmimo bausmę pataisos įstaigose atliekantys nuteistieji, kurie vykdo individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytas priemones, yra pateikę lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijai prašymus lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos ir kurių nusikalstamo elgesio rizika žema ir (ar) pažanga mažinant nusikalstamo elgesio riziką sudaro pagrindą manyti, kad jie laikysis įstatymų ir nenusikals, gali būti lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003). Pažymėtina, nuo 2015 m. rugsėjo 1 d. įsigalioję BVK pakeitimai nebenumatė nuteistojo pareigos būti įvykdžius individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytas priemones – užteko, jog šis būtų vykdomas. Be to, įsigalioję pakeitimai numatė naujas vertintinas aplinkybės – žema nusikalstamo elgesio rizika ir (ar) pažanga mažinant elgesio riziką.

2012 m. birželio 25 d. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymu buvo patvirtintos šešios nusikalstamo rizikos vertinimo metodikos: 1) smurto rizikos vertinimo metodika HCR-20 (angl. HCR-20 Assessing Risk for Violence; Historical, Clinical, Risk Management – 20); 2) teisės pažeidėjo įvertinimo sistemą OASys (angl. OASys The Offender Assessment System) (toliau – ir OASys); 3) hare psichopatijos klausimyno atrankos versiją PCL:SV (angl. PCL:SV Hare Psychopathy Checklist: Screening Version); 4) seksualinio smurto rizikos vertinimo metodiką SVR-20 (angl. SVR-20 The Sexual Violence Risk); 5) prievartos tarp sutuoktinių rizikos vertinimo metodiką SARA (angl. SARA The Spousal Assault Risk Assessment); 6) sutrumpintą smurto prieš sutuoktinę/partnerę rizikos vertinimo metodiką B-SAFER (angl. – Brief Spousal Assault Form for the Evaluation of Risk) (Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2012 m. birželio 25 d. Nr. V-221 įsakymas „dėl nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo ir adaptuotų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo.“ Valstybės žinios, 72-3770). Kaip matome iš pateiktų nusikalstamo elgesio vertinimo būdų, jie yra tiek konkrečiau, tiek bendrojo pobūdžio.

Pažymėtina, jog naudojant OASys metodu, pagal kurį reikalaujama įvertinti asmens, padariusio nusikalstamą veiką, asmenybę iki nusikalstamos veikos padarymo ir jam paskirtos bausmės vykdymo laikotarpiu (vysliute naujas), gaunami rezultatai leisdavo

įvertinti, kokia yra nusikalstamo elgesio rizika, kuri išskiriama į tris lygius – žema, vidutinė arba aukšta (Nikartas, Rinkevičiūtė, 2018, p. 25). Pažymėtina, jog OASys metodikos pritaikymas priklauso nuo vertintojo turimų specialiųjų žinių bei kompetencijos. Kompetentingas bei kvalifikuotas specialistas remiasi duomenimis, kurie buvo susisteminti iš įvairių šaltinių pasitelkiant specialiai sukurtus modelius ir pritaiko juos pagal vadovuose nurodytą būdą, taip paruošdamas galutinę išvadą dėl egzistuojančios rizikos. Visgi, anot I. Čėsniienės, A. Laurinavičiaus ir L. Ustinavičiūtės, iškyla tam tikra problematika dėl asmenų kompetencijos, kurie gali vertinti nusikalstamo elgesio riziką pasitelkiant OASys metodiką. Asmenys galintys vertinti nusikalstamo elgesio riziką OASys metodu yra ne tik specialias žinias ir išsilavinimą turintys socialiniai darbuotojai, psichologai ar psichiatrai, tačiau ir pareigūnai, su tam tikru paruošimu. Akcentuotina, jog pareigūnai neturintys tam tikrų specialiųjų žinių ir išsilavinimo, sunkiau arba netinkamai gali ir neįvertinti nuteistojo asmenines savybės – elgesio, mastymo problemas (Čėsniienė et. al., 2015, p. 75).

Akcentuotina ir tai, jog žvelgiant į OASys taikymo metodą, iškyla nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo problema – atliekamas vertinimas yra statistinio pobūdžio, kuomet tam tikra elgesio prognoze yra daroma atsižvelgiant į statistinę informaciją. Pažymėtina, jog 30 proc. galutinės rizikos įvertinimo sudaro praeityje padaryti teisės pažeidimai, kai tuo tarpu pirmą kartą teistų asmenų įvertinimas tampa ne itin tikslus (Čėsniienė et. al., 2015, p. 74).

Teismų praktikoje nurodoma, jog asmuo gali patekti į žemos pakartotinio nusikalstamumo rizikos nuteistųjų grupę esant 0-40 balų įvertinimui pagal OASys metodiką (Kauno apygardos teismo 2017 m. liepos 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nusikalstamo elgesio vidutinė rizika yra konstatuojama, kuomet įvertinama nuo 41 iki 99 balų, taikant OASys vertinimo sistemą (Kauno apygardos teismo 2016 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Pažymėtina, jog teismų praktikoje nusikalstamo elgesio rizika vertinama skirtingai. Kaip pavyzdį galime pateikti teismo nutartį, kurioje nurodyta, jog „<.> jo nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo rezultatas – 26 balai, jo atžvilgiu pažanga nuo ankstesnio vertinimo pakito nuo 29 balų sumažėjo iki 26 balų <.>. Be to, atlikus socialinio tyrimo išvados turinio vertinimą be teigiamai charakterizuojančių nuteistojo asmenybės aplinkybių, jam skirtų paskatinimų, kitų svarbių kriterijų dėl jo elgesio kitimo, išlieka svarbūs ir reikšmingi tolimesnei resocializacijai visuomenės gyvenime nustatyti kriminogeniniai veiksniai, kurie įvardinti kaip teisės pažeidimai (ankstesnė nusikalstama patirtis), gyvenimo stilius ir draugai (praeityje asmeniui buvo daroma įtaka asocialios grupės) (Kauno apygardos teismo 2017 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kitoje

teismo nutartyje teigiama, jog „ šiuo atveju nuteistojo elgesys viso bausmės atlikimo metu, jo mąstymą, požiūrį, nuostatas apibūdinančios aplinkybės nesudaro pagrindo taikyti lygtinį paleidimą <..>.“ (Kauno apygardos teismo 2017 m. gruodžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tuo tarpu teismo nutartyje, kuomet buvo pritaikytas lygtinio paleidimo institutas, nurodyta, kad „V. K. nusikalstamo elgesio rizika įvertinta 11 balų iš 168 galimų, tai rodo itin žemą nusikalstamo elgesio riziką, o nustatytos aplinkybės sudaro pagrindą konstatuoti, kad nuteistojo pažanga mažinant savo nusikalstamo elgesio riziką yra akivaizdi, tai leidžia pagrįstai manyti, kad nuteistasis V. K. yra minimaliai pavojingas visuomenei.“ (Kauno apygardos teismo 2017 m. lapkričio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pateiktos teismų nutartys, leidžia teigti, jog teismai ne tik vertina nusikalstamo elgesio žemą riziką, tačiau lygtinio paleidimo instituto materialiuosius pagrindus vis dar sieja su kitomis aplinkybėmis, kurios pagal nuo 2015 m. liepos 1 d. įsigaliojusiais pakeitimais, neturėtų būti vertinamos.

Kaip ir minėta anksčiau, nusikalstamo elgesio rizika gali būti žema, vidutinė ir aukšta. Nusikalstamo elgesio rizika yra vertinama balais – žema nuo 0 iki 40 balų, vidutinė nuo 41 iki 99 balų, o aukšta nuo 100 iki 168 balų. Akcentuotina, jog darant teismų praktikos analizę, buvo pastebėta pavienių atvejų, kuomet teismai vis pabrėždavo balų ribą, kuri yra tarp nusikalstamo elgesio žemos bei vidutinės rizikos – „Ir nors jo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizika atitinka 40 balų, kas prilyginama žemai pakartotinio nuteistojo nusikalstamumo rizikai, tačiau ji vis tik išlieka artima vidutinei <..>.“ (Kauno apygardos teismo 2017 m. rugpjūčio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje), „Nuteistojo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizika yra 40 balų, nors tai yra žema rizika, tačiau ji yra artima ribai, nuo kurios skaičiuojama vidutinė rizika <..>.“ (Kauno apygardos teismo 2016 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pastebėtina, jog paminėtose nutartyse lygtinis paleidimas nebuvo pritaikytas. Autoriaus nuomone, nusikalstamo elgesio rizikos balų ribų pabrėžimas teismų nutarčių motyvacinėse dalyse galėtų būti ydingas teisei, kadangi pabrėžiant nustatytą balų ribą galimai yra nurodomas jų nereikalingumas, kadangi iš esmės yra sutapatinamas išvadose nustatytas nusikalstamo elgesio žema rizika su nusikalstamo elgesio vidutine rizika.

Pažymėtina ir tai, jog teismų motyvuose vis dar buvo akcentuojamas socialinio reabilitacijos plano įvykdymas, nors remiantis 2015 m. liepos 1 d. įsigaliojusiais BVK 157 straipsnio 1 dalies pakeitimais, užteko, jog nuteistasis vykdytų socialinį reabilitacijos planą – „<..> nesudaro pagrindo manyti, jog nuteistasis vidaus tvarkos laikėsi ir, juolab, kad tinkamai įvykdė socialinės reabilitacijos plane numatytas priemones <..>.“ (Kauno apygardos teismo 2017 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje), „<..> patvirtina ir

tai, kad apeliantas nepilnai įvykdė ir individualiame reabilitacijos plane numatytas priemonės <..>.“ (Vilniaus apygardos teismo 2017 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje), „<..> laisvės atėmimo bausmės laikotarpiu nuteistasis įvykdė individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytas priemonės <..>.“ (Vilniaus apygardos teismo 2017 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje), „<..> nuteistasis E. Š. atitinka BVK 157 straipsnio nurodytus kriterijus – yra atlikęs daugiau nei 1/3 dalį paskirtos laisvės atėmimo bausmės, įvykdė individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytas priemonės <..>.“ (Vilniaus apygardos teismo 2017 m. lapkričio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Tęsiant dėl lygtinio paleidimo materialiuųjų pagrindų, svarbu apžvelgti, kaip teismai vertina nuteistojo pažangą mažinant nusikalstamo elgesio riziką. Pažymėtina, jog teismai nuteistojo pažangą mažinant nusikalstamo elgesio riziką vertina skirtingai nei Lygtinio paleidimo komisijos (Vosyliūtė, 2017, p. 213). Komisija mažinant nusikalstamo elgesio riziką įvertina atsižvelgdama į nuteistojo siekį mokytis, dirbti, palaikyti socialinius ryšius – „Nuteistasis bausmę atlieka lengvosios grupės sąlygomis, atviroje kolonijoje, neturi galiojančių nuobaudų, penkis kartus skatintas, įgijo vidurinę išsilavinimą, elektros specialybių, mokosi, dirba, dalyvauja socialinės reabilitacijos programose bei pozityvaus užimtumo priemonėse, palaiko socialinius ryšius su artimaisiais, vykdo individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytas priemonės <..>.“ (Kauno apygardos teismo 2018 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje), „specialybės, darbinių įgūdžių turėjimas; kriminalinio elgesio nuostatų nepalaikymas; nusiteikimas laikytis teismo skirtų įpareigojimų; nusiteikimas nevartoti psichiką veikiančių medžiagų; gyvenamosios vietos turėjimas; ryšių palaikymas su artimaisiais ir visapusiškas jų palaikymas.“ (Kauno apygardos teismo 2018 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tuo tarpu teismai vertindami pažangą mažinant nusikalstamo elgesio riziką vis akcentuoja nuteistojo padarytą nusikalstamą veiką, jos pobūdį, būdą, už kurią nuteistajam paskirta bausmė – „Aukštesniojo teismo vertinimu, negalima neatsižvelgti į tai, jog nuteistasis bausmę atlieka už labai sunkaus, sukėlusio negrįžtamas pasekmes (nužudymas) nusikaltimo padarymą <..>.“, (Kauno apygardos teismo 2017 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje), „Abejonių teigiama ir pakankama nuteistojo pažanga kelia ir tai, kad nuteistasis šiuo metu bausmę atlieka už smurtinį nusikaltimą prieš savo seserį.“ (Kauno apygardos teismo 2018 m. gruodžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje), „<..> nusikalstama veika padaryta taip pat panaudojant smurtinius veiksmus, dėl ko buvo žiauriai atimta kito žmogaus gyvybė, kas laikyta aiškiu būtiniosios ginties ribų peržengimu <..>.“ (Vilniaus apygardos teismo 2016 m. sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pažymėtina, jog teismas nesutikdamas su nuteistojo skundu, nurodė, jog „Vis dėlto sutikti su nuteistojo nuomone negalima, kadangi

nusikalstamos veikos, už kurią nuteistasis atlieka bausmę, pobūdis ir pavojingumas, nors negali būti savarankišku pagrindu lygtinio paleidimo netaikymui, bet sudaro prielaidas griežčiau vertinti lygtiniam paleidimui svarbias aplinkybes.“ (Kauno apygardos teismo 2017 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Galų gale, teismas nesutikdamas su Komisijos išvadomis, nurodo, jog „Komisija netinkamai ir nepilnai įvertino psichologinės tarnybos išvadą dėl šio nuteistojo lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos galimybės: išvadoje nurodyta, kad nuteistasis nuteistas už itin žiaurų kito žmogaus nužudymą dėl to neišgyvena, kaltės iki šiol nepripažįsta, situacija analizuoja iš savo subjektyvių pozicijų. Tai rodo, kad nors jis bausmės atlikimo metu ir nepadarė vidaus tvarkos taisyklių pažeidimų tačiau nepadarė pažangos mažinant savo pakartotinio nusikalstamo elgesio riziką, vertina tik save, nepradėjo atlyginti jam priteisto civilinio ieškinio.“ (Kauno apylinkės teismo 2015 m. rugsėjo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš pateiktos teismų nutarčių analizės matome, jog teismai bei Lygtinio paleidimo komisija skirtingai vertina aplinkybes, kurios yra reikšmingos įvertinant nuteistojo pažangą mažinant nusikalstamą elgesį. Sutiktina su A. Vosyliūtės pozicija, jog tokias aplinkybes kaip prisipažinimas, nusikalstamo veikos pavojingumas ir pobūdis, įstatymų leidėjas yra įvertinęs, nustatant formaliuosius lygtinio paleidimo kriterijus, t. y. kokią bausmę dalį asmuo privalo atlikti pagal atitinkamą padarytą nusikalstamą veiką. Teigtina, jog teismai minėtas aplinkybes vertina perteklinai ir nepagrįstai.

Pažymėtina, jog nuo šiuo metu galiojanti BVK 157 straipsnio 1 dalis (įsigaliojusi nuo 2020 m. liepos 1 d.) numato, jog šiuos materialiuosius lygtinio paleidimo taikymo pagrindus: 1) nusikalstamo elgesio rizika žema; 2) padarė akivaizdžią pažangą mažindami savo nusikalstamo elgesio riziką. (BVK). Lyginant aktualią įstatymo redakcija su prieš tai galiojusia (nuo 2015 m. liepos 30 d. iki 2020 m. birželio 30 d.) minėto straipsnio redakcija, pastebėtina, jog normoje nebekeliamas tiesioginis reikalavimas dėl nuteistojo socialinės reabilitacijos plano vykdymo. Visgi, nuteistojo socialinės reabilitacijos plano vykdymas vis dar turi didelę reikšmę lygtinio paleidimo institutui – „Atkreiptinas dėmesys, kad įstatymų leidėjas lygtinio paleidimo taikymą įtvirtino ne kaip imperatyvų įpareigojimą kiekvienam nuteistajam, vykdančiam individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytas priemones ir atlikusiam BVK 157 straipsnio 2 ar 3 dalyje numatytą paskirtos laisvės atėmimo bausmės dalį, jį taikyti, tačiau tik kaip galimybę nuteistajam būti paleistam lygtinai, jeigu jis atitinka aukščiau nurodytus reikalavimus ir yra pakankamas pagrindas manyti, jog jis laikysis įstatymų ir nenusikals. Pagal tokį teisinį reguliavimą, ar nuteistasis laikysis įstatymų ir nenusikals, sprendžiama pagal nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos

įvertinimą ir pažangą ją mažinant.“ (Kauno apygardos teismo 2020 m. liepos 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Taip pat BVK 157 straipsnio 1 dalį aiškinant lingvistiniu požiūriu, pastebime, jog materialiosios sąlygos nebėra tiesiogiai susijusios tarpusavyje – „Taigi pagal BVK įtvirtintą teisinį reguliavimą, lygtinai gali būti paleidžiami įstatyme numatyta bausmės dalį atlikę nuteistieji, kurių nusikalstamo elgesio rizika yra žema, arba nuteistieji, kurių pakartotinio nusikalstamo elgesio rizika nors ir nėra priskiriama žemai rizikos grupei, tačiau jų pažanga mažinant šią riziką yra akivaizdi.“ (Kauno apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-484-530/2022). Tuo tarpu ta pati norma, galiojusi nuo 2015 m. liepos 1 d. iki 2020 m. birželio 30 d., numatė, tam tikrą sąsają tarp minėtų dviejų materialiujų pagrindų – lygtinio paleidimo taikymą esant abiem pagrindams arba vienam iš jų. Kitaip tariant, teismas suteikiama teisė nuteistiesiems aiški lygtinį paleidimą esant nusikalstamo elgesio vidutinei rizikai: „<.> E. K. nustatyta pakartotinio nusikalstamo elgesio rizika yra vidutinė, todėl šiuo atveju norint nuteistajam taikyti lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos, jo pažanga mažinant pakartotinio nusikalstamo elgesio riziką turi būti akivaizdi bei įtikinanti, jog nuteistasis jau yra pasiruošęs gyvenimo tikslų laisvėje siekti tik teisėtais būdais ir priemonėmis <.>.“ (Kauno apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Pastebėtina, jog Kalėjimų departamentas teismams pateikė išaiškinimą dėl nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo, kuriame teigiama, jog „<.> pažanga yra suprantama kaip nusikalstamo elgesio rizikos veiksnių valdymas, t. y. tam tikri nuteistojo veiksmai, padedantys suvaldyti kriminogeninius veiksnius – sumažinti jų įtaką. Nustatydami asmens daromą pažangą, laisvės atėmimo vietų įstaigų specialistai atsižvelgia į šiuos orientacinius kriterijus: individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytų priemonių vykdymą; asmens elgesį laisvės atėmimo bausmės atlikimo metu; stebimus asmens elgesio pokyčius laisvės atėmimo bausmės atlikimo metu; užfiksuotą nusikalstamo elgesio rizikos (ar taškų) pokytį. Pažymėjo, kad naudojamos nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikos (OASys, HCR-20, SVR-20, SARA) asmens daromos pažangos iš esmės nevertina, todėl pažanga gali būti fiksuojama net ir tada, kai nusikalstamo elgesio rizika ar jos taškai nesikeičia.“ (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Pažymėtina, jog teismai vertindami nuteistojo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos faktorių, akcentuoja, jog ši turi būti ne tik akivaizdi, tačiau „itin akivaizdi“. Antai teismai nurodo: „<.> sprendžiant lygtinio paleidimo klausimą, būtina įvertinti ir materialiuji lygtinio paleidimo pagrindą, t. y. nuteistojo pažangą mažinant pakartotinio

nusikalstamo elgesio riziką. Pažymėtina ir tai, kad ši pažanga turi būti itin akivaizdi bei įtikinanti, jog nuteistasis jau yra pakankamai pasiruošęs būdamas laisvėje gyvenimo tikslų siekti tik teisėtais būdais ir priemonėmis.“ (Kauno apygardos teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje); „Nagrinėjamu atveju nuteistajam nustatyta žema pakartotinio nusikalstamo elgesio rizika (39 balai), kuri bausmės atlikimo metu sumažėjo nuo 64 balų, tačiau, įvertinus tai, kad ji vis dar artima vidutinei ir ją sudaro pakankamai reikšmingas dinaminių svertinių taškų skaičius (14 balų), kuriuos nuteistasis savo kryptingu elgesiu bausmės atlikimo metu turi galimybę sumažinti, apylinkės teismas pagrįstai pažymėjo pažangos šią riziką mažinant pataisos proceso metu svarbą. Aukštesnysis teismas, pritardamas šiems skundžiamos nutarties teiginiams, pažymi, jog esant reikšmingam dinaminių riziką didinančių svertinių taškų kiekiui, nuteistojo pažanga bausmės atlikimo metu turi būti itin akivaizdi ir įtikinanti, kad jis galimos probacijos laikotarpiu laikysis įstatymų ir nebusikals.“ (Kauno apygardos teismo 2020 m. liepos 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje), „<.> atlikus vertinimą OASys metodika, L. V. nustatoma žema – 25 balų pakartotinio nusikalstamo elgesio rizika, kuri bausmės atlikimo laikotarpiu nuo paskutiniojo svarstymo sumažėjo nuo 30 balų. Be to, jo pakartotinio nusikalstamo elgesio riziką vis dar sudaro 8 dinaminiai balai, kuriuos nuteistasis turi galimybę sumažinti, jo pažanga pataisos proceso metu turi būti itin akivaizdi <.>.“ (Kauno apygardos teismo 2021 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tuo tarpu kitoje teismo nutartyje nurodoma, jog nusikalstamo elgesio rizika yra vidutinė, dinaminių svertinių taškų skaičius siekia 50 balų, tačiau nėra reikalaujamos „itin akivaizdžios“ nuteistojo pažangos mažinant savo nusikalstamo elgesio riziką (Vilniaus apygardos teismo 2021 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš pateiktų teismo nutarčių analizės, matome, jog teismų sprendimui dėl lygtinio paleidimo taikymo, didelę įtaką daro dinaminių svertinių taškų skaičius, kuris analizuotose nutartyse svyruoja nuo 8 iki 50 balų. Visgi, egzistuoja tam tikras teismų praktikos nenuoseklumas, kadangi teismai nevienodai taiko materialųjį lygtinio paleidimo instituto pagrindą – nuteistojo akivaizdi pažanga mažinant savo nusikalstamo elgesio riziką. Teismai nurodydami, jog esant žemai nusikalstamo elgesio rizikai bei egzistuojant dideliame dinaminių svertinių taškų skaičiui (nuo 8 iki 16 balų), teigia, jog yra privaloma itin akivaizdi nuteistojo pažanga savo nusikalstamo elgesio rizikos mažinimui, tuo tarpu esant vidutinei nusikalstamai rizikai ir beveik trimis kartais didesniai dinaminių svertinių taškų skaičiui (50 balų), teismas nenurodo, jog yra reikalinga „itin akivaizdi“ nuteistojo pažanga savo nusikalstamo elgesio rizikos mažinimui. Darytina išvada, jog teismai nepagrįstai praplečia materialios lygtinio paleidimo sąlygos taikymo ribas, nustatydami, jog yra privaloma itin akivaizdi pažanga mažinant nuteistojo

nusikalstamą elgesį, kuomet įstatymų leidėjas nereglementavo itin akivaizdžios pažangos mažinant nuteistojo nusikalstamo elgesio riziką.

Pažymėtina, jog teismų praktikoje sutinkama atvejų, kuomet teismai sprenddami dėl lygtinio paleidimo taikymo nuteistajam, nurodo BK 41 straipsnyje numatytus bausmės tikslus – nubaudimo bei teisingumo principo įgyvendimo. Antai teismai nurodo: „Taigi, bausmės tikslai – teisingumas, proporcingumas realiai užtikrinimai tik ją atliekant, todėl ir bausmės atlikimo procese, sprendžiant dėl lygtinio paleidimo ir dėl teisingumo principo užtikrinimo, o taip pat ir dėl sėkmingos probacijos, į šias aplinkybes privalu atsižvelgti. Vienas iš bausmės tikslų yra kaltininko nubaudimas, tai reiškia, kad jis dėl padarytos nusikalstamos veikos privalo patirti tam tikrus suvaržymus ir kitas neigiamas pasekmes, kitaip būtų iškreipta bausmės esmė ir pažeistas teisingumo principas. Nagrinėjamu atveju, teismas sprendė, jog nuteistojo neatliktos bausmės dalis šiuo metu dar neleido daryti neabejotinos išvados, jog paleidus nuteistą lygtinai iš laisvės atėmimo vietos, būtų įgyvendinta bausmės paskirtis, realizuoti bausmės individualizavimo ir teisingumo principai <..> nuteistojo atliktos bausmės laikas per trumpas, kad būtų pasiekti BK 41 straipsnyje numatyti bausmės tikslai, būtų galima užtikrinti, jog ateityje jis nedarys naujų nusikalstamų veikų <..>“ (Kauno apygardos teismo 2020 m. gegužės 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje) Kaip jau buvo anksčiau minėta, BVK 1 straipsnio 2 dalis numato, jog Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymų paskirtis – nustatyti tokią bausmės vykdymo tvarką, kad atlikęs bausmę nuteistasis savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003). Sutiktina su A. Vosyliūtės pozicija, jog bausmių vykdymo sistemai iškeliamas iš esmės vienintelis tikslas – nuteistųjų resocializacijos tikslas. (naujas problemos praktikoje 226). Tą pačią išvadą išdėsto G. Sakalauskas, teigdamas, jog materialiojoje baudžiamojoje teisėje bausmės tikslai yra skirtingi, lyginant su procesine baudžiamąja teise, kadangi bausmių vykdymo teisėje tikslai yra siejami su nuteistojo resocializacija / integracija, neveikia „prailginti“ bausmės tikslai, tuo tarpu materialiojoje baudžiamojoje teisėje tikslai yra paskirti atitinkamą bausmę, kurios dydį teismas nustato, atsižvelgdamas į nusikalstamos veikos sunkumą, kaltę bei reglamentuotas sankcijos ribas. (Sakalauskas, 2015, p. 9-10).

2.3. Lygtinio paleidimo instituto netaikymas

Įstatymų leidėjas nuo pat BVK įsigaliojimo ne kartą keitė lygtinio paleidimo netaikymą reglamentuojančią nuostatą. Aktuali BVK 158 straipsnio redakcija numato, jog lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų netaikomas: 1) asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo

bausmę už nusikaltimus Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai; 2) asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui; 3) asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę; 4) asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę už tyčinius nusikaltimus, padarytus areštinėse, pataisos įstaigose ir kardomojo kalnimo vietose; 5) asmenims, atliekantiems nedelsiant atliktinos laisvės atėmimo bausmės dalį pagal Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalį arba 92 straipsnio 3 dalį. (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003). Tuo tarpu BVK 158 straipsnio nuostata, galiojusi nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2012 m. birželio 30 d., numatė tokius lygtinio paleidimo netaikymo atvejus – 1) asmenys, nuteisti už nusikaltimus Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai; 2) asmenys, kuriems mirties bausmė malonės arba amnestijos tvarka pakeista laisvės atėmimu iki gyvos galvos, taip pat laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteisti asmenys; 3) asmenys, kurie neatlikę visos teismo paskirtos laisvės atėmimo bausmės buvo anksčiau lygtinai atleisti nuo šios bausmės prieš terminą ir neatliktos bausmės dalies metu vėl padarė tyčinį nusikaltimą; 4) asmenys, nuteisti už tyčinius nusikaltimus, padarytus pataisos įstaigose; 5) asmenys, laikomi kalėjime ar pataisos namuose drausmės grupės sąlygomis. Pažymėtina, jog pradinėje BVK 158 straipsnio redakcijoje reglamentuotas punktų skaičius (5), kuomet lygtinis paleidimas buvo netaikomas, lyginant su galiojančia minėto įstatymo norma, per 19 metų nepakito, tačiau daugelis iš jų buvo iš esmės pakeisti arba pridėti nauji. Pirmasis BVK 158 straipsnio keitimas buvo atliktas 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojusiems pakeitimais, kurie galiojo iki 2013 m. gruodžio 31 d. Minėtais pakeitimais buvo atsisakyta dviejų lygtinio paleidimo netaikymo pagrindų – lygtinis paleidimas netaikomas asmenims, laikomiems kalėjime ar pataisos namuose drausmės grupės sąlygomis bei asmenims, kurie neatlikę visos teismo paskirtos laisvės atėmimo bausmės buvo anksčiau lygtinai atleisti nuo šios bausmės prieš terminą ir neatliktos bausmės dalies metu vėl padarė tyčinį nusikaltimą. Taip pat buvo įtrauktas naujas lygtinio paleidimo netaikymo pagrindas, t. y. lygtinis paleidimas buvo netaikomas asmenims, kuriems iki laisvės atėmimo bausmės atlikimo pabaigos liko mažiau negu trys mėnesiai (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003). Pastebėtina, jog nuo 2013 m. sausio 1 d. iki 2020 m. birželio 30 d. BVK 158 straipsnio galiojusiame redakcijos buvo įtrauktas dar vienas lygtinio paleidimo netaikymo pagrindas – lygtinis paleidimas buvo netaikomas asmenims, nuteisti už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003). Paskutiniai šiai dienai BVK 158 straipsnio pakeitimai buvo

atlikti ir įsigaliojo nuo 2020 m. liepos 1 d. Dabartinės redakcijos BVK 158 straipsnio 5 punktas, lyginant su prieš tai galiojusia, pakeitė iki 2020 m. birželio 30 d. galiojusį minėtos nuostatos 5 punktą ir įtvirtino, jog lygtinis paleidimas netaikomas asmenims, atliekantiems nedelsiant atliktinos laisvės atėmimo bausmės dalį pagal Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalį arba 92 straipsnio 3 dalį. (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2003). Taip pat buvo pakoreguotas BVK 158 straipsnio 3 punktas, pašalinant nuostatą dėl mirties bausmės malonės arba amnestijos tvarka pakeitimo laisvės atėmimu iki gyvos galvos (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso įstatymo Nr. 73-3084 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymas (2012). *Valstybės žinios*, 68-3464.).

Paminėtina, jog lygtinio paleidimo netaikomas asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui. Šis lygtinio paleidimo netaikymo pagrindas ne kartą yra aptartas teismų praktikoje. Teismų praktikoje iškyla problematika dėl galimos diskriminacijos, tačiau teismas atmesdamas skundą dėl nuteistojo teisių pažeidimo nurodė, jog „Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, jog draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes. Nors nuteistasis skunde teigia, jog yra BVK 158 straipsnio 1 dalies 2 punktas akivaizdžiai prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnio 3 daliai, kadangi yra žeminamas jo orumas ir garbė, jis jaučia itin griežtą bei izoliuotą bausmės atlikimo modelį, jis yra kankinamas, tačiau apylinkės teismas atsakydamas į šį nuteistojo skundo argumentą, pagrįstai atkreipė dėmesį į tai, jog Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2009 m. birželio 8 d. nutarime apibendrindamas konstitucinę doktriną, susijusią su Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintu lygybės principu, yra nurodęs, kad konstitucinio asmenų lygybės principo reikalavimų turi būti laikomasi tiek leidžiant įstatymus, tiek juos taikant (taip pat vykdant teisingumą), tačiau tai nereiškia, jog įstatyme negali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tai, kad įstatyme yra numatytos nuteistųjų, kuriems negali būti taikomas lygtinis paleidimas, kategorijos, neleidžia konstatuoti, kad tokiu būdu šių nuteistųjų teisės yra pažeidžiamos. Diskriminacija – tai teisių suvaržymas arba atėmimas asmeniui ar asmenų kategorijai dėl rasinių požymių, tautybės, kalbos, religinių ar politinių įsitikinimų, turtinės ar socialinės padėties, gimimo vietos ir kt. Šiuo atveju diskriminaciją būtų galima įžvelgti, jei vienas nuteistasis, atliekantis laisvės atėmimo bausmę už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui, būtų teikiamas svarstymui Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos

komisijai, o kitas nuteistasis, atliekantis laisvės atėmimo bausmę už analogiškus nusikaltimus, nebūtų teikiamas svarstymui. Todėl daryti išvadą, kad nuteistojo teisės yra pažeistos – nėra pagrindo.“ (Kauno apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismų praktikoje taip pat iškyta tam tikra problematika dėl šios normos galiojimo laike, kadangi įstatymų leidėjas priimdamas teisės aktą, turintį atgalinį veikimo galią, nenurodė jokių papildomų įstatymo įsigaliojimo taisyklių (Kauno apygardos teismo 2021 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Antai teismas nurodė, jog „Remiantis BVK 3 straipsnio 3 dalimi, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymų kolizijos atveju taikomas švelnesnę nuteistojo teisinę padėtį numatantis įstatymas. Kadangi šiuo atveju švelnesnę nuteistojo padėtį numato iki 2013 m. sausio 1 d. galiojusi BVK 158 straipsnio redakcija, todėl Vilniaus pataisos namų Lygtinio paleidimo iš pataisos namų įstaigos komisija M. N. atžvilgiu turėjo taikyti būtent iki 2013 m. sausio 1 d. galiojusią BVK 158 straipsnio redakciją ir pristatyti M. N. svarstymui dėl lygtinio paleidimo.“ Visgi, tokiai teismo pozicijai nepritartina, kadangi „BK 3 straipsnio 3 dalis numato, kad baudžiamasis įstatymas, nustatantis veikos nusikalstamumą, griežtinantis bausmę ar kitaip sunkinantis nusikalstamą veiką padariusio asmens teisinę padėtį, neturi grįžtamosios galios. Lygtinio paleidimą reglamentuojančios teisės normos yra BVK, kuriame numatyta, kad bausmės vykdomos pagal jų vykdymo metu galiojančias BVK nuostatas. Bausmių vykdymo įstatymas nėra baudžiamasis įstatymas. Teisės aktai, nustatantys nusikalstamų veikų tyrimo, baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ir paskirtų bausmių ar poveikio priemonių vykdymo tvarką yra procesiniai teisės aktai. Padėtį sunkinančio įstatymo negaliojimo atgal principo taikymas galimas tik materialiosios baudžiamosios teisės atžvilgiu, o nagrinėjamu atveju ginčijamas procesinių teisės aktų taikymas, kuriems minėtas principas neturi jokios įtakos.“ (Vilniaus apygardos teismo 2018 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Taip pat, kyla diskusinis klausimas, ar iš vis reikia sukonkretinti nusikalstamas veikas, siejant jas su lygtinio paleidimo netaikymo institutu. Diskutuotina, ar kitos nusikalstamos veikos, tokios kaip nusikaltimai žmogiškumui ar karo nusikaltimai, mažamečio nužudymas, sunkus mažamečio sveikatos sutrikdymas, yra mažiau pavojingos už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui (Pagrindinio komiteto išvada Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIP-1446 (2010)).

Kitas lygtinio paleidimo netaikymo pagrindas yra susijęs su asmenimis, atliekantiems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę. Pažymėtina, jog Europos Sąjungoje yra tik dvi valstybės pagal kurių įstatymus, lygtinis paleidimas negali būti taikomas asmenims atliekantiems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, t. y. Lietuva ir Nyderlandai.

(Sakalauskas, 2013b, p. 18). Akcentuotina, jog Lietuvoje yra suteikiama teisė asmenims, nuteistiems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme, teikti malonės prašymą, atlikus 10 metų laisvės atėmimo bausmės. (Lietuvos Respublikos Prezidento 2020 m. sausio 9 d. dekretas Nr. 1K-181 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir Malonės prašymų nagrinėjimo nuostatų patvirtinimo“. TAR, 302). Sutiktina su G. Sakalausku, jog malonė nėra pakankama priemonė tiek sutrumpinant, tiek panaikinant laisvės atėmimo bausmę iki gyvos galvos, kadangi tai yra išimtiniai atvejai bei visa atsakomybė yra užkraunama valstybės Prezidentui. (Sakalauskas, 2013b, p. 19).

Akcentuotina, jog Europos žmogaus teisių teismas (toliau – ir EŽTT) 2013 m. liepos 9 d. sprendime byloje Vinter ir kiti prieš Jungtinę karalystę, nurodė, kad reabilitacija yra esminis asmens įkalinimo tikslas. EŽTT sprendime pažymėjo, kad laisvės atėmimo bausmė yra suderinama su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir EŽTK) 3 straipsniu tik tokiu atveju, kai asmuo yra įkalinamas, kol yra pasiekiami bausmės tikslai bei asmens reabilitacija. Priešingu atveju, įkalinimas iki gyvos galvos prieštarauja EŽTK 3 straipsniui. Pažymėtina, jog minėtame EŽTT sprendime akcentavo, jog nuteistasis turi žinoti, kada jis galės kreiptis dėl bausmės pakeitimo / sušvelninimo (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. liepos 9 d. sprendimas Vinter ir kiti prieš Jungtinę Karalystę). Pastebėtina, jog EŽTT 2017 m. gegužės 23 d. sprendime byloje Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą, pažymėjo, kad Lietuva pažeidė EŽTK 3 straipsnį, nenumatydama nuteistiesiems, nubaustiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos, veiksmingos galimybės kreiptis dėl bausmės švelninimo. EŽTT minėtame sprendime taip pat pažymėjo, jog „vien tai, kad nuteistasis jau daug metų atlieka laisvės atėmimo bausmę, nesumažina valstybės pozityvios pareigos apsaugoti visuomenę, ir joks su 3 straipsniu susijęs klausimas negali kilti, jei nuteistasis iki gyvos galvos vis dar kelia pavojų visuomenei. <..> teismas taip pat mano, kad net tie labiausiai pasibjaurėtinus ar baisiausius nusikaltimus įvykdę asmenys vis tiek išsaugo savo esminį žmogiškumą ir gebėjimą keistis. Nors jų laisvės atėmimo bausmės yra ilgos ir pelnytos, jie išsaugo teisę turėti viltį, kad vieną dieną jie išpirks savo kaltes. Šios vilties iš jų negalima visai atimti. Atėmus iš jų viltį, būtų paneigtas esminis jų žmogiškumo aspektas, ir tai prilygtų pažeminimui.“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. gegužės 23 d. sprendimas Matiošaitis ir ktii prieš Lietuvą).

Remiantis EŽTT 2017 m. gegužės 23 d. sprendimu byloje Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą, (aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Nr. XIIIIP-2473 – XIIP-2475 (2018)) buvo inicijuotos BK 51 straipsnio pataisos bei papildytas Bausmių vykdymo kodeksas įtraukiant 167¹ straipsnį (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso Nr. 73-3084 69, 137, 140 ir 157 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymas

(2019). TAR, 5335). BK 51 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad nuteistajam atlikus dvidešimt metų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės, jam paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė gali būti pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme. Spręsdamas laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimo terminuoto laisvės atėmimo bausme klausimą, teismas atsižvelgia į nuteistojo nusikalstamo elgesio riziką, nuteistojo elgesį bausmės atlikimo metu, bausmės tikslus ir atliktos bausmės poveikį nuteistajam, ar nuteistasis atlygino ar pašalino reikšmingą padarytos žalos dalį ir įsipareigoja ją visiškai atlyginti ar pašalinti (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). BVK 167¹ Akcentuotina, jog Vilniaus apygardos teismas 2019 m. liepos 4 d. nutartimi, pirmą kartą nuo minėtos normos pakeitimo, laisvės atėmimo bausmė iki gyvos galvos buvo pakeista į terminuotą laisvės atėmimo bausmę, t. y. teismas paskyrė 5 metus laisvės atėmimo bausmę (Vilniaus apygardos teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Lygtinis paleidimas netaikomas asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę už tyčinius nusikaltimus, padarytus areštinėse, pataisos įstaigose ir kardomojo kalnimo vietose. Sutiktina su G. Sakalausko pozicija, jog išskyla klausimas ar įkalinimo įstaigose registruotas nusikaltimas turėtų panaikinti galimybę pritaikyti lygtinio paleidimo institutą, kuomet nusikalstamų veikų latentiskumas įkalinimo institucijoje yra gana didelis. Pastebėtina ir tai, jog nuteisus asmenį pagal padarytą nusikalstamą veiką įkalinimo įstaigoje, pats faktas dėl naujos bausmės paskyrimo neturėtų pašalinti galimybės, nuteistajam pritaikyti lygtinio paleidimo institutą. (Sakalauskas, 2013b, p. 19).

3. Bausmės vykdymo ypatumai pritaikius lygtinio paleidimo institutą

Probacija – sąlyginė alternatyva paskirtai laisvės atėmimo bausmei (bausmės vykdymo atidėjimas ir lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų), kurios metu vykdoma probuojamojo priežiūra (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas, 2012). Probacijos įstatymo 13 straipsnis nustato probuojamųjų teises, o to pačio įstatymo 14 straipsnis numato probuojamųjų pareigas (*Ibid.*).

Probacijos esmė – tam tikras asmens, padariusio nusikalstamą veiką, išbandymas, duodant jam teisę įrodyti, jog jis nėra grėsmė visuomenei ir sugeba gyventi pagal visuomenės standartus, nenusikalsti. Probacija yra naudinga valstybei, kadangi yra nereikalaujama naujų įkalinimo įstaigų, padeda mažinti asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, asmuo įgyja realias galimybes dirbti bei išlaikyti šeimą, atlyginti žalą (Bandzevičienė, 2009, p. 72-73).

Teigiamai vertintinas Probacijos įstatymo 19 straipsnio nuostata, kuri reglamentuoja probuojamojo resocializacijos priemones, kurios yra šios: 1) individualus ir grupinis darbas su probuojamuoju, kurio metu ugdomi probuojamojo gebėjimai gyventi nenusikalstant ir skatinama jo socialinė integracija; 2) probuojamojo dvasinių ir socialinių poreikių tenkinimo priemonės; 3) socialinė pagalba sprendžiant probuojamojo asmenines ir socialines problemas; 4) socialinių įgūdžių lavinimas ir pozityvaus užimtumo skatinimas; 5) elgesio pataisos programų įgyvendinimas; 6) individuali ar grupinė psichoterapija; 7) psichologinė pagalba; 8) atkuriamojo pobūdžio priemonės, kuriomis siekiama sutaisyti probuojamąjį ir nukentėjusįjį ir atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą; 9) kitos priemonės, kurių įgyvendinimas padėtų probuojamajam socialiai integruotis (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas, 2012). Pastebėtina, jog nuteistajasis yra izoliuojamas nuo visuomenės keleriams ar net keliolikai metų. Izoliacija nuteistajam sukelia didelį stresą, kuriam esant paūmėja esamos psichologines problemas bei sukelia naujas (Blaževičius, 2004, p. 410). Pažymėtina, jog pritaikius probaciją, nuteistasis nepatiria neigiamo izoliacijos poveikio (Bandzevičienė, 2009, p. 72). Visgi, nuteistieji dažnai neišvengia įkalinimo įstaigos įtakos, buvusios izoliacijos liekamieji poveikiai išlieka, todėl siekiant, jog socialinė integracija būtų veiksminga, taip pat reikia spręsti nuteistųjų psichologines problemas (Blaževičius, 2004, p. 410). Atsižvelgiant į tai, teigiamai vertintinos Probacijos įstatymo 19 straipsnio nuostatos, reglamentuojančios probuojamojo resocializacijos priemones, kurios yra šios: 1) individualus ir grupinis darbas su probuojamuoju, kurio metu ugdomi probuojamojo gebėjimai gyventi nenusikalstant ir skatinama jo socialinė integracija; 2) probuojamojo dvasinių ir socialinių poreikių

tenkinimo priemonės; 3) socialinė pagalba sprendžiant probuojamojo asmenines ir socialines problemas; 4) socialinių įgūdžių lavinimas ir pozityvaus užimtumo skatinimas; 5) elgesio pataisos programų įgyvendinimas; 6) individuali ar grupinė psichoterapija; 7) psichologinė pagalba; 8) atkuriamojo pobūdžio priemonės, kuriomis siekiama sutaikyti probuojamąjį ir nukentėjusįjį ir atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą; 9) kitos priemonės, kurių įgyvendinimas padėtų probuojamajam socialiai integruotis (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas, 2012).

Pastebėtina, jog probacijos laikotarpiu, nuteistasis privalo paisyti teismo nustatytų baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonių, nedaryti naujų nusikalstamų veikų, kitu atveju, nuteistasis yra grąžinamas į įkalinimo įstaigą (Bandzevičienė, 2009, p. 72). BK 67 straipsnio 2 dalis numato teismui teisę lygtinai paleistam iš pataisos įstaigos Bausmių vykdymo kodekso XI skyriuje numatytais pagrindais, skirti šias baudžiamojo poveikio priemones: 1) uždraudimas naudotis specialia teise; 2) viešųjų teisių atėmimas; 3) teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas; 4) turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas; 5) nemokami darbai; 6) įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą; 7) turto konfiskavimas; 8) įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusio asmens ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu; 9) dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose; 10) išplėstinis turto konfiskavimas; 11) įpareigojimas pranešti apie gyvenamosios vietos pakeitimą ar išvykimą iš jos. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Teismas taip pat gali skirti BK 75 straipsnio 5 dalyje numatytas pareigas: 1) atsiprašyti nukentėjusio asmens; 2) teikti nukentėjusiam asmeniui pagalbą, kol šis gydos; 3) gydytis priklausomybės ligas, kai nuteistasis sutinka; 4) auklėti ir prižiūrėti savo nepilnamečius vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos; 5) pradėti dirbti arba mokytis, tęsti darbą ar mokslą; 6) dalyvauti elgesio pataisos programoje; 7) neišeiti iš namų tam tikru laiku, jeigu tai nesusiję su darbu arba mokymusi; 8) neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajonų) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo; 9) nesilankyti tam tikrose vietose arba nebendrauti su tam tikrais asmenimis ar asmenų grupėmis; 10) nevertoti psichiką veikiančių medžiagų; 11) neturėti, nenaudoti, neįsigyti tam tikrų daiktų arba neužsiimti tam tikra veikla (*Ibid.*).

Akcentuotina, jog analizuojant atrankiniu būdu atrinktas teismų nutartis, pastebėtina, kad pritaikius lygtinio paleidimo institutą, dažniausiai taikoma baudžiamoji poveikio priemonė yra susijusi draudimu išėiti iš namų tam tikru laiku, jeigu tai nesusiję su darbu arba mokymusi. Nustatyta, jog visose nagrinėtose teismų nutartyse, vyrauja vienodas nustatomas laikas, kuomet asmuo negali palikti namų – nuo 22.00 val. iki 6.00 val. Taip pat vyrauja draudimai per visą lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos laiką nevertoti

psichiką veikiančių medžiagų, nesilankyti vietose kur vartojamas alkoholis, neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo bei dalyvauti elgesio pataisos programoje (Tauragės apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Marijampolės apylinkės teismo 2020 m. liepos 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Alytaus apylinkės teismo 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Marijampolės apylinkės teismo 2020 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Kauno apylinkės teismo 2020 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Kauno apylinkės teismo 2020 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pastebėtina, jog nutartyse buvo tenkinami visos Lygtinio paleidimo komisijos prašomos baudžiamosios poveikio priemonės, neatsižvelgiant į tai, ar jos iš tiesų yra būtinos bei duodančios realios naudos.

Pažymėtina, jog probacijos sąlygos gali būti keičiamos. Probacijos įstatymo 29 straipsnio 1 dalis numato, kad probacijos tarnybos gali kreiptis į teismą dėl probacijos sąlygų pakeitimo, jeigu kitos sąlygos darytų teigiamą įtaką probuojamojo elgesiui ir (ar) padėtų užtikrinti nukentėjusio asmens interesus arba jeigu probuojamasis dėl objektyvių priežasčių negali įvykdyti nustatytų probacijos sąlygų. Minėtos normos 2 dalis reglamentuoja, jog probacijos tarnybų teikimu teismas gali pakeisti probuojamajam paskirtas auklėjamojo poveikio priemones, baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) pareigas kitomis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytais baudžiamojo poveikio priemonėmis ir (ar) šio kodekso 75 straipsnio 2 ar 3 dalyje numatytais pareigomis arba šio kodekso 82 straipsnyje numatytais auklėjamojo poveikio priemonėmis (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas, 2012).

Probacijos įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 2 punktas numato, jog vykdo auklėjamojo poveikio priemones ar baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) pareigas, tačiau padaro kitų teisės pažeidimų, už kuriuos jam ne mažiau kaip du kartus taikytos administracinės nuobaudos, ir (ar) vartoja psichiką veikiančias medžiagas arba nevykdo kitų įstatymų nustatytų pareigų, teismas probacijos tarnybų teikimu gali jam papildomai paskirti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytų baudžiamojo poveikio priemonių ir (ar) šio kodekso 75 straipsnio 2 ar 3 dalyje numatytų pareigų arba šio kodekso 82 straipsnyje numatytų auklėjamojo poveikio priemonių (*Ibid.*).

Pažymėtina, jog to pačio įstatymo straipsnio 2 dalies 3 punktas numato, kad be pateisinamų priežasčių nevykdo teismo paskirtų auklėjamojo poveikio priemonių ar baudžiamojo poveikio priemonių ir (ar) pareigų arba ir po papildomų auklėjamojo poveikio priemonių ar baudžiamojo poveikio priemonių ir (ar) pareigų paskyrimo jų nevykdo ar padaro teisės pažeidimą, už kurį jam taikyta administracinė nuobauda, arba nevykdo kitų

įstatymų nustatytų pareigų, teismas probacijos tarnybų teikimu priima sprendimą panaikinti bausmės vykdymo atidėjimą ir vykdyti pagal nuosprendį paskirtą bausmę arba panaikinti lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų ir vykdyti likusią bausmės dalį (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas, 2012). Kaip pavyzdį galime pateikti Marijampolės apylinkės teismo nutartį, kuomet teismas netenkino Lietuvos probacijos tarnybos Kauno regiono skyriaus teikimo dėl lygtinio paleidimo M. P. panaikinimo. Lietuvos Probacijos tarnybos Kauno regiono skyrius nurodė, jog M. P. padarė daug lygtinio paleidimo pažeidimų (teismo nustatytų įpareigojimų nevertoti alkoholio, neišvykti iš gyvenamosios vietos, nustatytu laikų atvykti į probacijos įstaigą), nors nuteistasis ir gailėjosi. Visgi, teismas atsižvelgė į tai, kad nuteistasis kritiškai vertino savo elgesį, nuoširdžiai gailėjosi savo elgesio, nuteistojo tikslą įsidarbinti bei norą gydytis nuo priklausomybės alkoholiui. Teismas nurodė, jog „Sprendžiant lygtinio paleidimo panaikinimo klausimą, gautus duomenis būtina vertinti ne tik formaliai, bet vadovautis ir protingumo, teisingumo, sąžiningumo bei proporcingumo principais. Proporciumo principo esmė yra ginti žmogaus teises nuo pernelyg didelio valstybės vykdomo žmogaus teisių ribojimo, kiekviena skiriama nuobauda turi būti skiriama individualiai vertinant nustatytas aplinkybes ir gautus duomenis. Atsižvelgiant į tai lygtinio paleidimo panaikinimas šiuo atveju nebūtų proporcingas nurodytoms aplinkybėms, ir priešingai, vertinant visų nurodytų aplinkybių visumą būtų pernelyg griežta priemonė nuteistojo atžvilgiu.“ (Marijampolės apylinkės teismo 2020 m. rugpjūčio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pažymėtina, jog Probacijos 30 straipsnio 2 dalies 3 punktas vertintinas teigiamai, kadangi kaip matome iš pateiktos teismo nutarties analizės, teismas veikia kaip tam tikras saugiklis dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų panaikinimo, siekiant, jog nebūtų pritaikomos neproporcingos priemonės nuteistojo atžvilgiu, tokios kaip lygtinio paleidimo panaikinimas.

Išvados ir pasiūlymai

1. Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų sąvoka teisės aktuose tiesiogiai nėra įtvirtinta. Visgi atsižvelgę į atliktą tyrimą, galime teigti, jog lygtinis paleidimas yra valstybės siekis nuteistuosius resocializuoti bei valstybės suteikta galimybė gyventi iš naujo sukurti teisingą ir pilnavertišką gyvenimą, o žvelgiant iš nuteistųjų pusės – viltis sugrįžti į teisingą ir laisvą visuomenę anksčiau laiko, atlikus dalį paskirtos bausmės.
2. Lygtinio paleidimo institutas per pastaruosius 19 metų gana ženkliai pakito. Teigtina, jog tiek materialiujų sąlygų, tiek formaliųjų sąlygų dinamiškumui bei pertvarkymui didelę įtaką turėjo vis mažėjantis nuteistųjų skaičius, kuriems buvo pritaikytas lygtinis paleidimas.
3. Specialiosios literatūros analizė leidžia teigti, jog lygtinio paleidimo instituto tikslas nėra „pataisyti“ nuteistąjį, o priešingai – asmenį resocializuoti, integruoti į visuomenę, skatinti gyventi teisėtai ir nenusikalsti. Visgi, teismų praktikoje vis dar sutinkama tokių sąvokų kaip „pataisyti“, kurios paneigia lygtinio paleidimo tikslus.
4. Apžvelgus bausmės vykdymo ypatumus pritaikius lygtinį paleidimo institutą bei lygtinio paleidimo tikslą, darytina išvada, jog lygtinio paleidimo netaikymo pagrindus būtų tikslinga panaikinti, kadangi jie neatitinka lygtiniu paleidimu siekiamo pagrindinio tikslo – resocializacijos.
5. Susiduriama su nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo OASys metodo trūkumais. OASys taikymo metodika yra paremta statistiniu modeliu, taigi numatoma elgesio prognozė gali būti ne itin tiksli, ypatingai tais atvejais, kuomet nuteistasis nėra recidyvistas, juo labiau, kai asmuo pirmą kartą yra nuteistas.
6. Atsižvelgus į analizuotas, atrankiniu būdu, pasirinktas teismų nutartis, pastebėta, jog nuteistajam pritaikius lygtinio paleidimo institutą, teismai visais nagrinėtais atvejais sutinka su Lygtinio paleidimo komisijos pateiktais siūlymais dėl baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonių skyrimo. Pažymėtina, jog teismai iš esmės nutarties motyvuose neįvertina, jų būtinybės ir ar jos prisidės prie nuteistojo resocializacijos.

Šaltinių sąrašas

Lietuvos Respublikos teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
2. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.
3. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.
4. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. sausio 6 d., Nr. 4-110.
5. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. birželio 19 d., Nr. 68-3464.
6. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 69, 137, 140 ir 157 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 167-1 straipsniu įstatymas. TAR, 2019 m. balandžio 2 d., Nr. 5335.

Lietuvos Respublikos poįstatyminiai teisės aktai

7. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2012 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. V-211 patvirtinas aprašas dėl nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo ir adaptuotų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 72-3770.
8. Lietuvos Respublikos Prezidento 2020 m. sausio 9 d. dekretas dėl Malonės komisijos sudarymo ir Malonės prašymų nagrinėjimo nuostatų patvirtinimo Nr. 1K-181. TAR, 2020, Nr. 302.

Tarptautiniai teisės aktai:

9. 2006 m. sausio 11 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms R (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/16804d22f9>.
10. 2003 m. rugsėjo 24 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio). Prieiga per internetą: https://wcd.coe.int/rsi/common/renderers/rend_standard.jsp?DocId=70103&SecMode=1&Lang=en.

Specialioji literatūra:

11. Bandzevičienė, R. *Penitencinė psichologija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2009.
12. Blaževičius, J., et al. *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras: 1-5 dalys*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
13. Blaževičius, J., et. al. *Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė: vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
14. Čėsniienė, I., Laurinavičius, A., Ustinavičiūtė, L. *Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas Lietuvoje: esama situacija ir raidos tendencijos*. Kriminologijos studijos, 2015.
15. Drakšas, R. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos: monografija*. Vilnius: Justitia, 2008.
16. Liutikas, R. *Lygtinio paleidimo paskirtis baudžiamajoje teisėje*. Jurisprudencija, 2003.
17. Mesonienė, S. *Teisiniai lyginamieji lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų aspektai*. Jurisprudencija, 2005.
18. Michailovič, I. *Baudžiamajame įstatyme numatytų nepilnamečių resocializacijos priemonių taikymas: mokomoji knyga*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001.
19. Michailovič, I., Jarutienė, L. *Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo problemos Lietuvoje*. Iš Kriminologijos studijos 4 (2016).
20. Nikartas, S., Rinkevičiūtė, G. *Probacijos pareigūnų diskrecija individualizuojant sprendimus dėl probuojamųjų pažeidimų: empirinis tyrimas: mokslo studija*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018.
21. Pradel, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė: vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
22. Sakalauskas, G. *Globalizacijos įtaka laisvės atėmimo bausmės vykdymui. Iš Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių*

- baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys.* Vilnius: Registrų centras, 2014.
23. Sakalauskas, G. *Įkalinimo atvėrimas: prielaidos ir galimybės Lietuvoje.* Teisė, 2013a.
24. Sakalauskas, G. *Įkalinimo tikslų labirintuose.* Iš: *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių problematikai, rinkinys.* Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010.
25. Sakalauskas, G. *Kalinimo sąlygos ir kalinių resocializacijos prielaidos.* Teisės problemos, 2015.
26. Sakalauskas, G. *Lygtinio paleidimo taikymo sistema ir korupcijos rizika.* Vilnius: Teisės institutas, 2010. Prieiga per internetą: <http://teise.org/data/1lygtinio-paleidimo.pdf>.
27. Sakalauskas, G. *Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika.* Teisės problemos, 2013b.
28. Sakalauskas, G., et al. *Kalinimo sąlygų ir kalinių socialinės integracijos prielaidos:* monografija. Vilnius: Žara, 2019.
29. Švedas, G., *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
30. Švedas, G., *Bausmių vykdymo teisė. Bendroji dalis.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
31. Vosyliūtė, A. *Lygtinio paleidimo iš pataisos namų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai.* Iš: *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių problematikai, rinkinys.* Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010.
32. Vosyliūtė, A. *Lygtinis paleidimas kaip integracijos prielaida: teismų sprendimų problemos.* Iš: *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje.* Vilnius: Žara, 2017.
33. Žilinskienė, L., Tumilaitė, R. *Resocializacijos modeliai ir jų taikymas.* Iš *Sociologija. Mintis ir veiksmai.* 2011.

Nacionalinė teismų praktika:

34. Panevėžio apygardos teismo 2009 m. liepos 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-555-511/2009.

35. Kauno apygardos teismo 2011 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-616-493/2011.
36. Vilniaus apygardos teismo 2011 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-1405-468-2011.
37. Kauno apygardos teismo 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1729-493/2011.
38. Kauno apygardos teismo 2012 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-786-133/2012.
39. Vilniaus apygardos teismo 2014 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-535-648/2014.
40. Kauno apygardos teismo 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-2182-175/2014.
41. Kauno apygardos teismo 2014 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-2249-485/2014.
42. Kauno apygardos teismo 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-735-327/2015.
43. Kauno apylinkės teismo 2015 m. rugsėjo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T- 800-359/2015.
44. Kauno apygardos teismo 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-2158-383/2015.
45. Vilniaus apygardos teismo 2016 m. sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-81-312/2016.
46. Kauno apygardos teismo 2016 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-810-593/2016.
47. Alytaus apylinkės teismo 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-344-297/2016.
48. Kauno apygardos teismo 2017 m. liepos 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-551-478/2017.
49. Kauno apygardos teismo 2017 m. rugpjūčio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-728-290/2017.
50. Kauno apygardos teismo 2017 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-940-493/2017.
51. Kauno apygardos teismo 2017 m. lapkričio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-938-238/2017.

52. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. lapkričio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-463-574/2017.
53. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-460-211/2017.
54. Kauno apygardos teismo 2017 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-977-383/2017.
55. Kauno apygardos teismo 2017 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-994-317/2017.
56. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-484-655/2017.
57. Kauno apygardos teismo 2017 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1052-348/2017.
58. Kauno apygardos teismo 2017 m. gruodžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1072-175/2017.
59. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-72-654/2018.
60. Tauragės apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-507-385/2018.
61. Kauno apygardos teismo 2018 m. gruodžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-901-290/2018.
62. Kauno apygardos teismo 2018 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-906-530/2018.
63. Kauno apygardos teismo 2018 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-915-383/2018.
64. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-81-654/2019.
65. Kauno apylinkės teismo 2020 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-319-548/2020.
66. Kauno apylinkės teismo 2020 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-332-548/2020.
67. Marijampolės apylinkės teismo 2020 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-133-537/2020.
68. Kauno apygardos teismo 2020 m. gegužės 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-347-238/2020.

69. Kauno apygardos teismo 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-511-245/2020.
70. Marijampolės apylinkės teismo 2020 m. liepos 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-317-537/2020.
71. Kauno apygardos teismo 2020 m. liepos 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-541-485/2020.
72. Kauno apygardos teismo 2020 m. liepos 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-557-397/2020.
73. Marijampolės apylinkės teismo 2020 m. rugpjūčio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-371-714/2020.
74. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-237-497/2020.
75. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-6-885/2021.
76. Kauno apygardos teismo 2021 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-62-238/2021.
77. Kauno apygardos teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-420-245/2021.
78. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-194-806/2021.
79. Kauno apygardos teismo 2021 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-596-397/2021.
80. Kauno apygardos teismo 2021 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-766-919/2021.
81. Kauno apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-205-397/2022.
82. Panevėžio apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-81-531/2022.
83. Kauno apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-410-919/2022.
84. Kauno apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-470-530/2022.
85. Kauno apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-495-493/2022.

86. Kauno apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-484-530/2022.
87. Kauno apygardos teismo 2022 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-491-493/2022.

Tarptautinė teismų praktika:

88. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. liepos 9 d. sprendimas Vinter ir kiti prieš Jungtinę Karalystę byloje Nr. 66069/09, 130/10 ir 3896/10. Prieiga per internetą: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122664>.
89. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. gegužės 23 d. sprendimas Matiošaitis ir ktii prieš Lietuvą byloje Nr. 22662/13, 51059/13, 58823/13, 59692/13, 59700/13, 60115/13, 69425/13 ir 72824/13. Prieiga per internetą: http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/MATIOSAITIS_2017_sprendimas.pdf.

Parengiamoji teisės aktų medžiaga:

90. Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Nr. XIIP-3172 – XIIP-3177, 2019 m. sausio 16 d. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/68cf7c10195a11e9bd28d9a28a9e9ad9?jfwid=dx5cs7g5c>.
91. Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Nr. XIIP-2473 – XIIP-2475, 2018 m. rugsėjo 4 d. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e05c6400b00011e8aa33fe8f0fea665f?jfwid=17altoryo2>.
92. Probacijos įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIP-1892, 2010 m. balandžio 7 d. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.368962>.

Kiti šaltiniai:

93. Pagrindinio komiteto išvada Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIIP-3100. 2015 m. lapkričio 25 d. Nr. 102-P-53. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/808c5661936c11e59c9a8f8c9980906b>.

94. Pagrindinio komiteto išvados dėl Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-1446. 2011 m. gruodžio 14 d. Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=417062&p_query=BVK%20158%20str&p_tr2=2.
95. Pagrindinio komiteto išvados dėl Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-1446. 2010 m. lapkričio 10 d. Prieiga per internetą:
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.387160?jfwid=191fum80if>.
96. Lygtinis paleidimas – kelias teigiamų pokyčių link (2020 m. apžvalga). Prieiga per internetą:<http://www.kaldep.lt/lt/vilniauspn/naujienos-vilniauspn/archive/p80/lygtinis-paleidimas-kelias-3z9x.html>.
97. Gintautas Sakalauskas: „Mūsų bausmių vykdymo sistema ginasi nuo humaniškumo daigų“. Prieiga per internetą: <https://www.bernardinai.lt/2015-03-16-gintautas-sakalauskas-musu-bausmiu-vykdymo-sistema-ginasi-nuo-humaniskumo-daigu/>.
98. Teisingumo ministras E. Jankevičius – Lietuvoje mažėja ir toliau mažės įkalintų asmenų skaičius. Prieiga per internetą: <https://tm.lrv.lt/lt/naujienos/teisingumo-ministras-e-jankevicius-lietuvoje-mazeja-ir-toliau-mazes-ikalintu-asmenu-skaicius>.
99. Ekspertai įvardijo priežastis, kodėl įkalintųjų skaičius Lietuvoje vis dar vienas didžiausių ES. Prieiga per internetą: <https://ve.lt/kriminalai/ekspertai-ivardijo-priezastis-kodel-ikalintuju-skaicius-lietuvoje-vis-dar-vienas>.
100. Nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę Europos Sąjungoje, statistika. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Prison_statistics.
101. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento baudžiamosios justicijos skyriaus 2014 m. vasario 11 d. pažyma apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną Nr. 5R-23. Prieiga per internetą: <https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/dokumentai/2014%2002%2011%205R-23.pdf>.
102. Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Nuteistųjų laisvės atėmimu skaičiaus, sudėties (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaitos 2011 m., 2012 m., 2013 m., 2014 m., 2015 m., 2016 m., 2017 m., 2018 m., 2019 m., 2020 m., 2021 m. statistinės suvestinės. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html.

Santrauka

Lygtinio paleidimo taikymo problemos praktikoje

Alanas Žardeckas

Pirmoje magistro darbo dalyje aptariama lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų instituto sąvoka, raida bei reikšmė. Minėtoje darbo dalyje yra vykdoma lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų sąvokos analizė bei jos problematika, siekiant atskleisti bendrąją lygtinio paleidimo sąvoką, kuri nėra įtvirtinta teisės aktuose. Toliau darbe yra vykdoma lygtinio paleidimo raidos analizė, apimanti tiek lygtinio paleidimo instituto pradmenis užsienyje, tiek Lietuvos valstybėje, taip pat aptariama lygtinio paleidimo instituto reikšmė. Taip pat, minėtoje darbo dalyje, pateikiama lygtinai paleistų nuteistųjų statistika. Antrojoje darbo dalyje yra aptariami lygtinio paleidimo taikymo materialiosios ir formaliosios sąlygų ypatumai, minėtų sąlygų reglamentavimo dinamiškumas per paskutiniuosius 19 metų bei problematika teismų praktikoje, atsižvelgiant į galiojusią Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio nuostatas. Vėliau darbe yra analizuojami lygtinio paleidimo instituto netaikymo pagrindai, jų dinamika nuo pat Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įsigaliojimo. Pasitelkiant teismų praktiką, nagrinėjama lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigos netaikymo pagrindų problematika, t. y. iššūkiai dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio 2 punkto galiojimo laike ir kt. Trečioje magistro darbo dalyje yra aptariami bausmės vykdymo ypatumai pritaikius lygtinio paleidimo institutą. Minėtoje darbo dalyje, pasitelkus įstatyminių reglamentavimą, teisės doktriną bei teismų praktiką, analizuojamas probacijos modelis įtvirtintas Lietuvos teisės aktuose, sunkumai, su kuriais susiduria nuteistieji, kuriems buvo pritaikytas lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų.

Summary

Practical Application Problems of Conditional Release

Alanas Žardeckas

The first part of the master's thesis discusses the concept, development and significance of the Institute of Parole from Correctional Institutions. In the mentioned part of the work, the analysis of the concept of parole from prisons and its problems is carried out in order to reveal the general concept of parole, which is not established in legal acts. Next, the analysis of the development of parole is carried out, including the beginnings of the parole institute abroad and in the state of Lithuania, and the significance of the parole institute is also discussed. Also, in the mentioned part of the work, the statistics of the paroled convicts are presented. The second part of the paper discusses the material and formal features of the conditions for the application of conditional release, the dynamism of the regulation of the aforementioned conditions over the last 19 years, and the problems in court practice, taking into account the current provisions of Article 157 of the Penal Code of the Republic of Lithuania. Later, the paper analyzes the reasons for not applying the parole institute, their dynamics since the enforcement of sentences in the Republic of Lithuania came into force. With the help of court practice, the issue of grounds for not applying parole from a prison is examined, i.e. i.e. challenges regarding the period of validity of Article 158, Clause 2 of the Penal Code of the Republic of Lithuania, etc. The third part of the master's thesis discusses the features of the execution of the sentence after applying the parole institute. In the mentioned part of the work, with the help of legal regulations, legal doctrine and court practice, the probation model established in Lithuanian legal acts, the difficulties faced by convicts who were granted conditional release from correctional institutions are analyzed.